

Organiziranost slovenskih izseljencev v Braziliji v kulturnih in narodno podpornih društvih

Neža Hlebanja*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 94:314.151.1(81=163.6)

Neža Hlebanja: Organiziranost slovenskih izseljencev v Braziliji v kulturnih in narodno podpornih društvih. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 93=58(2022), 1, str. 44–77

V prispevku avtorica obravnava organiziranost slovenskih izseljencev v Braziliji v kulturnih in narodno podpornih društvih v vseh obdobjih nastajanja skupnosti, to je pred prvo svetovno vojno, med obema svetovnim vojnama, po drugi svetovni vojni in po osamosvojitvi Slovenije. Sprva so bili slovenski izseljenci člani organizacij izseljencev iz držav, od koder so izhajali – Habsburške monarhije, Kraljevine Jugoslavije in Republike Jugoslavije. V obdobju med obema vojnama se ob jugoslovanskih že pojavljajo posebna slovenska društva. Po osamosvojitvi Slovenije 1991 do takrat obstoječa društva razpadejo po nacionalnem principu. Društva so bila tako kulturna kot tudi bratsko podporne organizacije.

Ključne besede: Brazilija, slovenski izseljenci, ORNUS, Naš dom, Beritoga, Primorje, SAIUG, Zveza Slovencev v Braziliji.

1.01 Original Scientific Article
UDC 94:314.151.1(81=163.6)

Neža Hlebanja: Organisation of Slovene emigrants in Brazil in cultural and national beneficial associations. Review for History and Ethnography, Maribor 93=58(2022), 1, pp. 44–77

In this article the author discusses the organisation of Slovenian emigrants in Brazil in cultural and national beneficial associations in all periods of the community's

* Neža Hlebanja je univ. dipl. zgodovinarica in doktorska študentka Ameriških študij na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, neza.hlebanja@gmail.com.

formation, i.e., before the First World War, between the two World Wars, after the Second World War and after Slovenia's independence. Initially, Slovenian emigrants were members of emigrants' organisations from the countries of origin – the Habsburg Monarchy, the Kingdom of Yugoslavia and the Republic of Yugoslavia. In the period between both wars, separate Slovene societies appeared alongside the Yugoslav ones. After the independence of Slovenia in 1991, the associations that had existed until then were dissolved according to the ethnic principle. The societies were both cultural and fraternal beneficial organisations.

Keywords: Brazil, Slovenian emigrants, ORNUS, Naš dom, Beritoga, Primorje, SAIUG, Union of Slovenians in Brazil.

Slovenska skupnost v Braziliji je nastala na podlagi treh valov izseljevanja iz slovenskega etničnega ozemlja v Brazilijo, podobno, kot je to značilno za vse slovenske izseljenske skupnosti. V prvem valu, ki je potekal od druge polovice 19. stoletja, so se v Brazilijo priseljevali večinoma na pobudo agentov za izseljevanje in s finančno pomočjo brazilske vlade. Izseljevanje je zajelo sprva zahodni rob slovenskega etničnega ozemlja, nato pa tudi Kranjsko in spodnjo Štajersko. Šlo je predvsem za kmečko prebivalstvo, ki je delalo večinoma na kavnih plantažah. V drugem valu je izseljevanje iz slovenskega etničnega ozemlja v Brazilijo potekalo predvsem iz Julijske krajine. Šlo je za preseljevanje zaradi fašistične raznarodovalne politike Kraljevine Italije, preseljevali pa so se večinoma kvalificirani delavci in se naseljevali v urbana središča. Izseljevanje v tem obdobju je zajelo tudi prvo Jugoslavijo. Po drugi svetovni vojni so se v Brazilijo priseljevali večinoma politični emigranti. Tudi danes je slovenska izseljenska skupnost v Braziliji še živa in se povezuje z matično domovino.

V obdobju do prve svetovne vojne lahko govorimo le o začetkih in prvih poskusih društvenega življenja slovenskih izseljencev v Braziliji. Najverjetneje samostojnega slovenskega društva v tem obdobju ni bilo, imamo pa podatke o rednih druženjih Slovencev v restavraciji bratov Barsotti v São Paulu, kjer so se zbirali ob nedeljah in med drugim peli slovenske pesmi.¹ V tem obdobju, predvsem na začetku 20. stoletja, je društveno organiziranje slovenskih izseljencev v Brazilij potekalo najverjetneje v okviru drugih izseljenskih skupnosti na avstrijski ali jugoslovanski osnovi, kjer je bila izražena južnoslovenska težnja po skupni državi in odpor do Avstro-Ogrske monarhije (t. i. ječe narodov²).³ Viri o teh društvih pred prvo svetovno vojno pričajo le posredno,

¹ Ciril Zupanc, Nekaj podatkov o naših izseljencih v Braziliji, *Slovenski izseljenski koledar 1971*, leto 18, 170.

² Irene Mislej, Kulturna zgodovina Slovencev v Južni Ameriki, V: *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*, ur. Irene Mislej (Ljubljana, 1995), 16–17.

³ Miha Zobec, Prva Jugoslavija in »njena« diaspora v Braziliji: od angažmaja izseljenskih aktivistov do pozabe skupnosti, *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik 61, št. 2 (2021), 105.

najdemo pa tako omembe o avstrijskih kot tudi južnoslovanskih društvih, v katerih so sodelovali tudi slovenski izseljenci v Braziliji. Prvo društvo, v katerem so sodelovali tudi slovenski izseljenci v Braziliji, je omenjeno leta 1902; najverjetneje so ga ustanovili skupaj s Hrvati in Srbi.⁴ Prav tako naj bi slovenski izseljenci v Braziliji sodelovali v društvu, ustanovljenem 1903 (*Jugoslovanski tamburaški zbor* v São Paulo), ki je nastal na pobudo Hrvatov in je novembra 1933 praznoval 30-letnico obstoja.⁵ V virih najdemo tudi omembe avstrijskih društev, v katerih so sodelovali slovenski izseljenci v Braziliji pred prvo svetovno vojno. Tako je bilo najverjetneje v društvu *Germania* v São Paulu, kjer so se zbrali tako Slovenci kot avstrijski državljani. V tem društvu naj bi bili tudi Čehi in Hrvati. Verjetno v istem obdobju naj bi obstajalo tudi neko drugo društvo, v katerega so zahajali Slovenci.⁶ Slovenski izseljenec v Braziliji iz obdobja pred prvo svetovno vojno Dragotin Štrucelj je bil pet let tajnik avstro-ogrskega društva, sodeloval pri njegovi ustanovitvi in ustanovitvi časopisa (*Viribus Unitis*), ki je nehal izhajati leta 1903. Leta 1905 je bil že drugič izvoljen za predsednika društva. Funkcijo je sprejel, čeprav ni čutil avstrijskega prohabsburškega patriotizma, temveč zato, ker bi bili sicer izseljenci slovenske narodnosti popolnoma zapuščeni.⁷

Društvo, v katerem so se zbirali tudi slovenski izseljenci v Braziliji pred prvo svetovno vojno, je bil *Jugoslovanski Sokol*, ustanovljen 1907 (oziroma 1908⁸). Med ustanovitelji in prvimi odborniki je bil tudi Slovenec iz Vipavske doline Franc (Franjo) Košuta.⁹ Imeli so kolesarski oddelek, tamburaški zbor in svojo čitalnico. Prostore društva so si delili s češkim društvom *Slavija*.¹⁰

Med prvo svetovno vojno, leta 1915, so ti južnoslovanski aktivisti v Braziliji ustanovili odsek *Jugoslovanske narodne odbrane (JNO)*.¹¹ *JNO* je v južnoameriških državah podpirala mednarodna prizadevanja (*Jugoslovanskega odbora*)

⁴ Alojzij Kuhar, Naše izseljensko vprašanje, V: *Spominski zbornik Slovenije* (Ljubljana, 1939), 529; Franjo Cotič, Slovenski izseljenci v Brasilu, zlasti v mestu São Paulo, *Duhovno življenje*, 129, 22–23.

⁵ Jože Bajec, Slovensko društveno življenje v Braziliji do druge svetovne vojne, *Slovenski izseljenski koledar 1969*, letnik 16, 221; Zapuščina dr. Henrika Tume v raziskovalni enoti Zgodovinskega inštituta ZRC SAZU v Novi Gorici, Citirano po: Branko Marušič, Prispevka o slovenskem izseljevanju v Južno Ameriko, V: *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*, ur. Irene Mislej (Ljubljana, 1995), 65.

⁶ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ... Ob stoletnici prihoda prvih Slovencev v Brazilijo, *Zbornik Svobodne Slovenije*, (1960), letnik 12, 188.

⁷ Zapuščina dr. Henrika Tume v raziskovalni enoti Zgodovinskega inštituta ZRC SAZU v Novi Gorici, Citirano po: Marušič, *Prispevka o slovenskem izseljevanju v Južno Ameriko*, 64–65.

⁸ Marušič, *Prispevka o slovenskem ...*, 65.

⁹ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221.

¹⁰ Marušič, *Prispevka o slovenskem ...*, 65.

¹¹ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221; Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 112.

za ustanovitev skupne jugoslovanske države. Med njenimi člani je bil tudi Franc Košuta.¹²

Po prvi svetovni vojni so se izseljenci, ki so podpirali ideje skupne samostojne južnoslovanske države, združili v društvu *Jugoslovanska narodna zajednica (JNZ)*.¹³ Ustanovljena je bila leta 1919. Veliko članov *JNZ* je bilo iz vrst južnoslovanskih aktivistov, ki so se med prvo svetovno vojno povezali v odbor *JNO* v São Paulu in je predstavljal naslednico Jugoslovanskega Sokola.¹⁴ Njen predsednik je bil Venceslav Paeta.¹⁵

Avgusta ali septembra 1928 so pristaši jugoslovanske ideje med priseljenici v São Paulu ustanovili *Zadrugo Jugoslovena u Braziliji* (sic), katere predsednik je bil prav tako dalmatinski trgovec Venceslav Paeta. To društvo je izdajalo svoj tednik *Jugosloven u Brazilu*. Društvo in njegov tednik sta zastopala jugoslovanska unitaristična načela. Društvo je prirejalo »Velike zборе« za združevanje vseh Jugoslovanov v São Paulu. Društvo je konec leta 1930 prenehalo delovati (leta 1932 je omenjeno med društvi, ki so se združila v *Jugoslovanskem potpornem udruženju*¹⁶), tednik *Jugosloven u Brazilu* pa v letu 1931 tudi ni več izšel. Predvsem zaradi njihovega političnega delovanja so se druga društva jugoslovanskih narodov čutila ogrožena, saj so imela predvsem kulturni značaj.¹⁷

Med sodelujočimi pri društvu *Zadruga Jugoslovena u Braziliji* so bili gotovo tudi Slovenci, saj so imeli v tedniku, ki ga je izdajalo društvo svojo stran, na kateri sta objavljala dva Slovenca, eden s Primorske pod psevdonimom Sočanin, drugi pa z Gorenjske pod psevdonimom Gorenjc.¹⁸

V obdobju med obema vojnama sta nastali še dve slovenski društvi. Društvo *ORNUS*, ki je obstajalo do konca 70. let 20. stoletja pod drugim imeni.

¹² Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 112–113; Mislej, *Kulturna zgodovina Slovencev ...*, 16–17.

¹³ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 112–113.

¹⁴ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221; Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 112.

¹⁵ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 111.

¹⁶ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 222.

¹⁷ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221; Zupanc, *Nekaj podatkov o ...*, 172, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, *Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija*, Poročilo o poteku proslave štiridesetletnice S. K. D. »ORNUS« v Sao Paulu Brazilija, Sao Paulu junija 1968, tipkopis; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, *Drugo nekoliko izpopolnjeno v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija*, katero je bilo podano ob priliki proslave štiridesetletnice njegove ustanovitve v Sao Paulu junija 1968, tipkopis; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, *Cenjeno uredništvo Koledarja S. I. M. v Ljubljani, Sao Paulo marca 1969*, tipkopis; Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 111.

¹⁸ Jože Bajec, *Razvoj slovenskega izseljenskega časnikarstva v Evropi, Južni Ameriki in Kanadi, Slovenski izseljenski koledar 1969*, leto 16, 321 in Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221, 222.

Po sporu v tem društvu decembra 1928, skorajda takoj po ustanovitvi, so ustanovili še pevski zbor, ki je nato postal društvo *Primorje*.

Spor je izbruhnil ob pripravah na kulturno prireditev društva *ORNUS*. Dramski odsek društva *ORNUS* je vodil režiser (vir ga ne navaja poimensko), ki je bil že od začetka v konfliktu z upravo *ORNUSA*. Že ob pripravah na prvo prireditev decembra 1928 je prišlo do nesoglasij. Na dan predstave naj bi režiser skupaj z glavnim igralcem odpotoval v Santos, ki je oddaljen od São Paula okoli 80 kilometrov in ju ni bilo na glavni vaji. Zaradi tega je bil zaslišan 6. januarja 1929 na seji upravnega odbora in izključen iz društva. Na začetku leta 1929 je pridobil na svojo stran 12 članov *ORNUSA* in iskal zaveznike tudi pri drugih nasprotnikih društva. Aprila 1929 so ustanovili pevski zbor, imenovan *Primorje*. Sprva ga je vodil pevovodja Milan Wolner (hrvaški izseljenec¹⁹, ki je sodeloval tudi kot urednik almanaha, ki ga je *JPU* izdalo leta 1932²⁰), za njim pa Jožica Ferjančič.²¹

Vzroki za spore, ki so se dogajali v slovenski izseljenski skupnosti v Braziliji med obema vojnama, so mnogoplastni, viri pa so pretežno subjektivne narave in največkrat prihajajo iz druge roke, vendar lahko trdimo, da so imeli podlago v različnih političnih mnenjih med izseljenci (na eni strani jugoslovenarji, na drugi strani pa predvsem slovenska primorska izseljenska skupnost, katere glavni cilj je bila priključitev Primorja matični domovini²²) in tudi v družbenem, socialnem in izobrazbenem statusu izseljencev.²³ Na odnose v slovenski izseljenski skupnosti je vplivala tudi gospodarska kriza in Vargasov prevzem oblasti. Ta je vodil politiko t. i. brazilizacije, tj. potiskanja nebrasilskih elementov iz družbenega in javnega življenja ter postopnega omejevanja priseljevanja. Poleg tega so ob naraščajoči brezposelnosti, ki jo je povzročila gospodarska kriza, postali priseljenci lahka tarča negativnih občutij.²⁴ Primer socialnih neenakosti priseljencev, ki so vodile do trenj med njimi, nam nudi

¹⁹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 172, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

²⁰ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 196, 197.

²¹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 172; Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 221, 222; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Drugo nekoliko izpopolnjeno poročilo v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. *ORNUS* v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Sao Paulu junija 1968, tipkopis.

²² Mislej, Kulturna zgodovina Slovencev ..., 17.

²³ Zobec, Prva Jugoslavija in ..., 114.

²⁴ Jeffrey Lesser, *Immigration, Ethnicity, and National Identity in Brazil, 1808 to the Present* (Cambridge, 2013), 136–138.

tudi Franjo Paternost. Že v Ljubljani je bil dobro stoječ podjetnik, v Braziliji pa je imel že socialno mrežo, saj je tam živela njegova sestra, ki je bila poročena z lastnikom velikih posesti v Braziliji. Paternost se je v São Paulu usmeril v gradbeništvo in postal zelo uspešen. Na drugi strani so bili izseljenci iz Julijske krajine večinoma zidarji, ki so gotovo sklepali posle tudi s Paternostom. V tej vlogi je postal predsednik društva Primorje in nato Jugoslovanskega podpornega združenja (ki je opravljalo tudi konzularne posle za Jugoslavijo). V društvih so se poznale socialne razlike in zato je prihajalo do sporov. Člani društva so Paternosta obtožili intrigantstva in trgovanja s povratniki, on pa jih je obtožil protijugoslovanstva in povezovanja s hrvaškim separatizmom.²⁵ Pri teh sporih je igralo vlogo tudi osebno rivalstvo. Slovenski izseljenci v Braziliji v obdobju med obema vojnama so bili (med drugim) znani tudi kot gradbeniki. V São Paulu so do leta 1940 sodelovali pri nastanku 24 pomembnih stavb. Zelo se je uveljavil inženir Anton Kadunc, ki je bil zaslužen za dve posebni zgradbi, in sicer za prvi in nato še za najvišji nebotičnik v Južni Ameriki. Predio Martinelli je bil v tistem času najvišji nebotičnik v Južni Ameriki. Imel je 26 nadstropji; v višino je meril kar 82 metrov. Vodja gradnje, ki je trajala tri leta, je bil prav ing. Anton Kadunc.²⁶ Kot graditelj se je uveljavil tudi Franjo Paternost, ki je sodeloval pri nastanku predmestja na jugu São Paula, v viru imenovanega »Villa Moinko Velko«; verjetno gre za predel São Paula imenovan Vila Moihno Velho; med drugimi so v njem ulice poimenovane Drava in Sava. Paternost je bil solastnik zemljišč, kjer je nastal prej omenjeni predel ter ustanovitelj in pobudnik gradnje tega predmestja. Predmestje je pripomoglo k splošnemu napredku São Paula, saj so tako mnogi dobili svoj lastni dom. Za svoje zasluge je dobil tudi pohvale pristojnih oblasti.²⁷ Gradnja se je pričela leta 1932. V šestih letih je nastalo s pomočjo Paternosta 500 do 600 hiš.²⁸

Vsekakor so tudi politične spremembe v domovini vplivale na slovenske izseljence po svetu ter tudi v Braziliji. Slovenski izseljenci so lahko preko brazilskega in tudi slovenskega izseljenskega tiska spremljali različne informacije, pri tem pa so bile te selektivno izbrane. Tako so bili bolj dovzetni za propagando različnih strani. Tako je najverjetneje v slovenskem društvu ORNUS prišlo do spora tudi zaradi uvedbe šestojanuarske diktature leta 1929

²⁵ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 114.

²⁶ »Prvi in največji nebotičnik v Južni Ameriki je zgradil slovenski inženjer g. Kadunc«, *Slovenec*, 23. 12. 1934, letnik 62, številka 291a, 10.

²⁷ »Delo naših državljanov v Braziliji«, *Slovenec*, 6. 7. 1940, letnik 68, številka 152a, 8.

²⁸ Irene Mislej, *Odmevi iz drugih dežel južne Amerike, V: Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*, ur. Irene Mislej (Ljubljana, 1995), 126.

v tedanji Jugoslaviji, ki je v tisku zunaj Jugoslavije požela kritike.²⁹ Šestojanuarska diktatura je med izseljenci (in tudi sicer) sprožila še večje poudarjanje jugoslovanstva.

O sporu pričajo tudi zapisi v slovenskem izseljenskem časopisju (v Argentini, Kanadi), ki jih povzema vir. Očitki so večinoma leteli na politizacijo društva *ORNUS* (petje Internacionale) in premajhno poudarjanje slovenstva (petje pesmi, ki so vsebovale besedo Slovenec, naj bi bile preveč politične).³⁰ V kolikšni meri je bilo društvo *ORNUS* komunistično usmerjeno, ostaja vprašljivo, saj je bila Pepca Kadunc (vseskozi aktivna članica *ORNUSA*) organizatorica slovesnosti ob praznovanju nove maše kar dveh slovenskih novomašnikov v Braziliji 14. decembra 1941, salezijanca Alojzija Zvera in Alojzija Frasa.³¹ Društvo je bilo vsekakor jugoslovansko usmerjeno, saj so že med drugo svetovno vojno sodelovali z Jugoslovanskim odborom za pomoč vojnim žrtvam in tudi po drugi svetovni vojni so redno organizirali praznovanje za dan republike in dan mladosti³², vendar to lahko pripišemo večinoma primorskemu članstvu, katerega glavni cilj je bil v obdobju med obema vojnama priključitev Primorske domovini, po vojni pa je bil ta cilj vsaj delno dosežen in zato so do nove socialistične države gojili pozitiven odnos. Vsekakor pa je imelo društvo slovenski značaj, saj je bila Pepca Kadunc tudi organizatorica tečaja slovenščine, ki ga je organiziralo društvo *ORNUS*.³³ In tudi sicer je društvo ohranilo slovenski značaj do zamrtja društva leta 1978.³⁴

Po ustanovitvi *pevskega zbora Primorje* aprila 1929 so imeli že julija 1929 v dvorani hrvaškega društva *Sloga* prvi javni nastop. Zaradi vedno večjega števila članov je bil 18. avgusta 1929 sklican ustanovni občni zbor in tako je nastalo *Slovensko izobraževalno društvo Primorje* (v nadaljevanju *SID Primorje*).

²⁹ Glej več v: Jure Gašparič, Uvedba diktature kralja Aleksandra, *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik 46, št. 1, 2006, 241–254.

³⁰ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 194–195.

³¹ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 193–194.

³² AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Poročilo o poteku proslave štiridesetletnice S. K. D. »ORNUS« v Sao Paulu Brazilija, Sao Paulu junija 1968, tipkopis; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave štiridesetletnice njegove ustanovitve, Sao Paulu junija 1968, tipkopis; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja S. I. M. v Ljubljani, Sao Paulo marca 1969, tipkopis.

³³ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 194–195; Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 174; primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

³⁴ Bogdan Šalej, »Srečanje s Slovenci v São Paulu« *Rodna gruda*, letnik 19, št. 1 (1972), 34.

Prvi predsednik je postal Franjo Paternost, tajnik Franc Cotič³⁵, direktor pa Dušan Tvrdošek (jugoslovanski aktivist, sodeloval pri *Jugoslovanski narodni zajednici*³⁶). Odbor so sestavljali še Andrej Copic, Franc Cotič, Josip Šinigoj, Franc Černigoj, Jožica Ferjančič in Ivo Budković. Glede imena so takoj na začetku izbruhnila nesoglasja, saj naj bi Dušan Tvrdošek (Hrvat) zahteval, da bi se društvo imenovalo jugoslovansko, večina pa je bila za ime slovensko. Tudi Zobec piše o nesoglasjih v društvu, ki je imelo med člani upravnega odbora tudi Hrvate.³⁷ Vsaj nekaj časa se je društvo povezovalo tudi s slovenskimi izseljenci iz Julijske krajine v Argentini.³⁸

Na občnem zboru 26. januarja 1930 so za predsednika izvolili Angela Černigoja, za odbornike pa Alojza Kravesa, Jožico Ferjančič, Jerneja Obita, Mirka Jerkiča, Franja Cotiča, Amalijo Kolar, Josipa Jerkiča, Cirila Berlota, Franca Copiča, Ormina Spitzerja in Iva Budkovića.³⁹

V letu 1930 so izpeljali še zabavo za pustni torek in v aprilu zabavni večer, nato pa so se preselili v druge prostore na Rua Santo Antonio no. 70 v São Paulu, ki so jih najeli skupaj s češkim društvom *Slavija*. Zaradi selitve so imeli slavnostno prireditev; nastopila sta tako slovenski kot češki pevski zbor. Poleg slovenskih pesmi so bile na sporedu tudi deklamacije in kratke veseligré.⁴⁰ Negovali so tudi stike z oblastmi Dravske banovine. Prejemali so slovenske

³⁵ Franc Cotič, v virih tudi Franjo, se je rodil 1. avgusta 1904 v Renčah. Starši so bili kmetje; med prvo svetovno vojno je družina prebegnila v Semič v Belo krajino. Po vojni so se vrnili v Renče; Franc se je izučil za zidarja. Bil je soorganizator slovenske krščanske prosvete na Primorskem in je tesno sodeloval s Filipom Trčeljem. Z inženirjem Andrejem Mozetičem sta ustanovila društvo Iskra v Renčah. V društvu je sodeloval kot režiser, odbornik in tudi predsednik. Fašisti so ga skušali pridobiti na svojo stran, a se je skupaj še z nekaterimi Renčani odselil v Sao Paulo v Brazilijo. V Braziliji je začel kot zidarski mojster; kmalu je zaslovel kot gradbeni podjetnik in je dobival naročila tudi za večje gradnje. Med drugim je zgradil zvonik pri cerkvi Najsvetejšega zakramenta. Po odcepitvi od društva ORNUS je skupaj s Franjom Paternostom ustanovil pevski zbor in nato društvo Primorje, kjer je bil društveni tajnik (1929–33), režiral igre in organiziral pevske nastope. Veliko je pisal in je s publicistično dejavnostjo začel že na Goriškem. V Braziliji pa je nadaljeval z objavami v *Duhovno življenje*, *Prosveto*, *Kanadski glas*, *Ave Marijo*, *Iskro* (Zagreb), *Jugosloven* (S. Paulo, Brazilija), brazilski časopis (nedeljska priloga) *Folha da Manha*. Pošiljal je tudi dopise v časopise v domovini. Podpisoval se je F-ič ali A. A. Novačan. Prizadeval si je tudi za duhovno oskrbo in cerkveno organiziranost slovenskih izseljencev v Braziliji. Umrl je 10. decembra 1977 v Braziliji. V: Rudolf Klinec: Cotič, Franc (1904–1977), *Primorski slovenski biografski leksikon*, 3. snopič (Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 1976), 201 in NŠAL 553, *Zapuščine duhovnikov in drugih*: Ludvik Ceglar, škatla 2, osebne beležke Ludvika Ceglarja o slovenskih izseljencih v Braziliji.

³⁶ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 111.

³⁷ Zupanc, *Nekaj podatkov o ...*, 172; Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221, 222; S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 195–196; Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 113.

³⁸ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 113.

³⁹ S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 196.

⁴⁰ S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 196.

knjige in *Izseljeniški vestnik* Rafaelove družbe.⁴¹ Franjo Paternost je pisal poročila Družbi sv. Rafaela, kjer je opisoval brazilsko zakonodajo glede priselitve in tudi željo po obnovi delovanja jugoslovanskega generalnega konzulata v São Paulu.⁴²

Društvo se je povezovalo z drugimi društvi slovanskih izseljencev v Braziliji. Društvo je pripravilo spominsko komemoracijo ob obletnici usmrtnitve Vladimirja Gortana (17. novembra 1929).⁴³ Skupaj s Čehi so podpisali izjavo proti italijanskemu nasilju v Slovenskem Primorju. Poslali so ga v glavne brazilske časopise in glavni časopisi v São Paulo so resolucijo objavili.⁴⁴

Leta 1930 je bilo to društvo v največjem razmahu. Iz tega leta so znane nekatere prireditve, predvsem v sodelovanju s češkim društvom *Slavia*. V njihovih prostorih so organizirali nekaj prireditev, skupaj pa so avgusta 1930 najeli in preuredili skupne prostore.⁴⁵

Po uvedbi šestojanuarske diktature so v 30. letih 20. stoletja vse bolj so začeli poudarjati svojo jugoslovansko orientiranost, za cilj pa so si zastavili povezati vse Jugoslovane in zato so se v začetku 30. let 20. stoletja preimenovali v *Jugoslovansko kulturno društvo Primorje*.⁴⁶ V letu 1930 naj bi imeli že več kot 100 članov ter pevski zbor in knjižnico z več kot 250 knjigami.⁴⁷ Društvo je bilo leta 1931 v krizi⁴⁸; prav tako za to leto ni poročil o kakšnih večjih aktivnostih društva.⁴⁹ Toda število članstva naj bi naraščalo. Glede številčnosti članstva so informacije različne. Bajec navaja, da je imelo *Primorje* leta 1932

⁴¹ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 113.

⁴² NŠAL 332, Zapuščine škofov: Gregorij Rožman 1896–2007, škatla 7: Družba SV. Rafaela, Tiskovni odsek Rafaelove družbe, časnikarsko poročilo št. 3, 3.–10. aprila 1937.

⁴³ Vladimir Gortan je bil rojen 7. junija 1904 in je bil hrvaški domoljub. Od leta 1928 je bil član antifašistične organizacije TIGR (Trst–Istra–Gorica–Reka), ki se je borila proti italijanizaciji v Istri in za priključitev Trsta, Istre, Gorice in Reke k Jugoslaviji. 24. marca 1929, ob fašističnem plebiscitu, je na cesti Brestovica–Pazin streljal v zrak in razgnal prisilno pripeljane volivce. 28. marca 1929 so ga ujeli na begu v Jugoslavijo in ga odpeljali v Rim, kjer so ga mučili in ga na režiranem sojenju kasneje obsodili na smrt. Ustreljen je bil 17. novembra 1929 pri Pulju. Gortan, Vladimir, *Hrvatska enciklopedija* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021), pridobljeno 24. 4. 2022, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22788>.

⁴⁴ S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 196; Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 113.

⁴⁵ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221–222.

⁴⁶ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 113.

⁴⁷ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 222.

⁴⁸ Zupanc, *Nekaj podatkov o ...*, 172, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, *Zgodovina društvenega dela ...*; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, *Drugo nekoliko izpopolnjeno ...*; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, *Cenjeno uredništvo Koledarja ...*; ter Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 221–222.

⁴⁹ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 223.

že 131 članov, med katerimi pa niso bili vsi Slovenci.⁵⁰ Na tretjem občnem zboru 14. februarja je bil ponovno za predsednika izvoljen Franc Černigoj. Večjih prirediteljstev niso imeli razen kulturne prireditve 2. aprila, ki jo je vodil Čeh Emil Pavlovsky.⁵¹ Za leto 1933 izvemo iz zapisa *Jugoslovena u Braziliu*, da je bil predsednik SID Primorje Ivo Ercegović (iz okolice Reke; v Brazilijo je prišel v 20. letih 20. stoletja. Tam je imel že strica Balda Pavičića, ki je bil lastnik kavne plantaže. Ercegović je bil član Jugoslovanskega Sokola⁵²).⁵³ Ne ve pa se, ali je bilo društvo uradno ukinjeno leta 1933 ali 1934.⁵⁴ Društvo se je leta 1934 pridružilo drugim jugoslovansko usmerjenim društvom. Povezali so se v *Jugoslovansko potporno udruženje (JPU)*.⁵⁵

Jugoslovansko potporno udruženje je bilo po nekaterih informacijah ustanovljeno 23. septembra 1931. V odboru sta bila le dva Slovenca, in sicer Franc Paternost, predsednik, in Osorio Glažar, ekonom.⁵⁶ Drugi viri omenjajo kot letnico ustanovitve JPU leto 1932. Članstvo naj bi prišlo iz vrst članov vseh nekdanjih društev: *Jugoslovenska narodna zajednica*, *Zadruga Jugoslovena u Braziliji*, *Jugoslovanska čitalnica (sic)*, *Jugoslovansko potporno in prosvetno društvo (sic)* ter *SID Primorje*. Vsa ta društva, z izjemo *Primorja*, so prenehala že pred ustanovitvijo Jugoslovanskega udruženja. Med ustanovitelji novega društva so bili Franjo Paternost (izvoljen za predsednika), ing. Anton Kadunc⁵⁷, Bogdan Stojkov ter Ivo Budkovič.⁵⁸

⁵⁰ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 223; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, *Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija*, Drugo nekoliko izpopolnjeno poročilo v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Sao Paulu junija 1968, tipkopis.

⁵¹ Prav tam.

⁵² Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 110–113.

⁵³ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 223.

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 113.

⁵⁶ S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 196.

⁵⁷ Anton Kadunc je v virih sicer omenjen v povezavi z društvom ORNUS oziroma Naš dom; s Paternostom pa še v povezavi z namero o izdajanju časopisa »Izseljenec«. V: Bajec, *Razvoj slovenskega izseljenskega ...*, 321. Anton Kadunc (1890–1974), rojen je bil v Ljubljani. V obdobju med obema vojnama je prišel v Brazilijo. Leta 1923 je odprl svoj projektantski biro. Bil je eden od ustanoviteljev društva ORNUS. Dvajset let je vodil podjetje Intibra, ki sta ga ustanovila Jugobanka, in Centroprom za pospeševanje gospodarskih vezi med državama. V: »Knjiga o Jugoslaviji«, *Rodna gruda*, (november 1973) letnik 20, št. 11, 7; Janez Rogelj, Ljubljančan – Inž. Anton Kadunc je izdelal načrte za prvi nebotičnik in glavno bolnišnico v Sao Paulu, pridobljeno 5. 8. 2022, <https://kovcek.rogelj.net/2017/09/30/ljubljančan-inz-anton-kadunc-je-izdelal-načrte-za-prvi-nebotičnik-in-glavno-bolnisnico-v-sao-paulu/>.

⁵⁸ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 222.

Izdali so *Almanah Jugoslovenskega potpornega udruženja za godinu 1932*, kjer so objavili pravila in namen društva. Namen društva je bil, da bi organizirali vse jugoslovanske izseljence na območju Braziliije in jih narodno in moralno podpirali v različnih situacijah. Prav tako naj bi uredili bolniško podporno blagajno ter zavarovanje proti nesrečam in smrti. Poleg tega naj bi pripravljali kulturno zблиževanje med jugoslovanskim in brazilskim ljudstvom, gojili dramo, petje, glasbo in šport. Hkrati so nameravali zbirati tudi sredstva za izgradnjo lastnega doma ter organizirali tudi neke vrste delavsko posredovalnico za iskanje in oglaševanje delovnih mest. V Almanahu je bilo objavljeno število članov – bilo jih je 211, med njimi 52 Slovencev (četrtina). Ostale člane so predstavljali Hrvati, banatski Madžari, nekaj banatskih Židov in Nemcev ter nekaj Srbov in Dalmatincev.⁵⁹

Zadnji predsednik *Jugoslovenskega podpornega udruženja* je bil Ercegović, društvo pa je začelo z likvidacijo 7. avgusta 1935. V odboru za likvidacijo so bili Franc Paternost, Ivo Budković in Bogdan Stojkov. Vzroki za likvidacijo niso bili jasni. Tudi notranji spori med člani so pospeševali razpad društva.⁶⁰

Društvo *Jugoslovanska potporno udruženje* je v relativno kratkem času svojega delovanja opravljalo skorajda vse podporne storitve za izseljence, kot tudi dopisniško dejavnost. Tako so posredovali nakazila denarja sorodnikom v domovino in tudi obratno, saj je marsikdo v času krize sprejel podporo sorodnikov iz domovine.⁶¹

Leta 1934 je *Jugoslovansko potporno udruženje* (predsednik Franjo Paternost) opravljalo konzularne posle, prevzelo pa je tudi skrb za repatriacijo. Prva Jugoslavija takrat ni imela rezidenčnega poslanika v Braziliji, saj je Brazilijo pokrival jugoslovanski poslanik v Argentini, Izidor Cankar. Prvi rezidenčni diplomatski predstavnik je bil Franjo Cvjetiša, ki je prišel v Brazilijo šele 15. februarja 1939.⁶² JPU je zaradi sporov med člani leta 1936 razpadlo in nastalo je *II. Jugoslovanskeo potporno udruženje*.⁶³

Franc Paternost si je prizadeval za ustanovitev *II. JPU* ne glede na slabe izkušnje s prvim. Pri tem pa je nameraval k ustanoviti pritegniti samo dobre in poštene ljudi in izključiti odgovorne za propad prvega podpornega društva. Pater Kazimir Zakrajšek⁶⁴, ki je bil takrat župnik za Bežigradom v

⁵⁹ S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 196.

⁶⁰ S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 197.

⁶¹ S. P. B., *Brazilija, dobra zemlja ...*, 197.

⁶² Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 224, Glej več: Andrej Rahten, *Izidor Cankar, diplomat dveh Jugoslavij/A diplomat of two Yugoslavias* (Mnegeš-Ljubljana, 2009).

⁶³ Zobec, *Prva Jugoslavija in ...*, 113–114; Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 224.

⁶⁴ Več o njem glej: Ur. Darko Friš, *Korespondenca Kazimirja Zakrajška, O. F. M. (1907–1928)*, (Ljubljana, 1993); Ur. Darko Friš, *Korespondenca Kazimirja Zakrajška, O. F. M. (1928–1958)*, (Ljubljana, 1995).

Ljubljani in vodilni član Rafaelova družbe, je bil o tej nameri obveščen in je 29. januarja 1937 pisal Paternostu, da je prejel sporočilo o nameri ustanovitve *II. JPU*. Hkrati je bil mnenja, da bi bilo bolje, da bi Slovenci v São Paulu ustanovili svoje društvo, Hrvati in Srbi pa svojega, saj so se tako pokazale tudi izkušnje slovenskega izseljenstva drugod. Ne glede na vse pa je posredno podprl ustanovitev *II. JPU* s pridržkom, da pravega bratskega sodelovanja ni pričakovati.⁶⁵

Ustanovni občni zbor je bil 3. januarja 1937. V odbor so bili izvoljeni poleg predsednika Franja Paternosta tudi podpredsednik Antun Šeparović, tajnik Bogdan Stojkov, blagajnik Petar Andrijić ter kot revizorja Marin Noblio in Marin Bačić. Nameravali so organizirati vse jugoslovanske izseljence v Braziliji, ustanoviti bolniško podporno društvo, uvesti zavarovanje za primer smrti, pospeševati kulturno zблиžanje med jugoslovanskim in brazilskim ljudstvom, pospeševati jugoslovansko kulturo ter zbirati sredstva za ustanovitev jugoslovanskega doma, šol in tako dalje. Žal pa ni znano, kaj od naštetega se je uresničilo in koliko časa je društvo obstajalo. Omenjen je le dopis Franja Cotiča v *Slovenskem listu* (3. aprila 1937), v katerem piše, da Slovenci z novim združenjem nimajo nič.⁶⁶

Njegov predsednik je bil Franc Paternost. Društvo ni dolgo obstajalo; razlogi za njegov razpust so bili razvidni iz zapisnika 8. junija 1938. Najprej naj bi bilo število članov premajhno; nato so stopili v veljavo novi brazilski predpisi o izseljenskih društvih; ne nazadnje je bilo društvo dolžno Paternostu za najemnino prostorov, ki jo je plačal za najem prostorov od januarja 1937 do junija 1938.⁶⁷

Na novo je bil v obdobju med obema vojnama ustanovljen 19. novembra 1933 tudi *Klub jugoslovanskih žena São Paulo*. Njegova predsednica je bila Slava Paternost do leta 1937, ko se je klub razšel, ker ni imel svojih prostorov.⁶⁸ Drugih podatkov o tem društvu nimamo.

Slovenci so v obdobju med obema vojnama v Braziliji leta 1928 ustanovili tudi društvo *ORNUS* (oziroma *Slovensko kulturno društvo ORNUS*) (*SKD ORNUS*), od januarja 1943 imenovano *Slovensko kulturno društvo Naš dom*, od leta 1943 *Sociedade slovena de cultura Nosso Lar* in od septembra 1948 *Sociedade beneficente e recreativa Beritoga*.

Že na skupnem silvestrovanju leta 1927 v restavraciji Franca Košute so slovenski izseljenci v Braziliji dobili idejo, da bi ustanovili društvo, ki bi redno

⁶⁵ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 198.

⁶⁶ Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 224.

⁶⁷ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 198.

⁶⁸ Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 223.

skrbelo za kulturne, družabne in zabavne dogodke.⁶⁹ Ustanovni občni zbor je bil v restavraciji Franca Košute 27. maja 1928 in nastalo je Slovensko kulturno društvo *ORNUS* v São Paulu (kratica *ORNUS* je pomenila *Ovekovječiti rojstvo novega udruženja Slovenov*⁷⁰). Marko Mozetič je bil izvoljen za prvega predsednika. Ustanovitelji društva so bili večinoma primorski Slovenci, ki so se v Brazilijo preselili v obdobju med obema vojnama.⁷¹ V nekaterih virih pa je omenjena drugačna razlaga kratice *ORNUS*, ki naj bi pomenila *Ogenj in revolucija naj uničita svet*.⁷² Pri tem moramo upoštevati subjektivno mnenje avtorja katoliške usmeritve, kot tudi časovno komponento, saj je bil članek pisan več kot 30 let po ustanovitvi društva.

Društvo je v začetku aktivno delovalo in je 26. decembra 1928 pripravilo kulturno prireditev, ki je obsegala nastop pevskega zbora in uprizoritev igre *Veleja*.⁷³ Med pripravami na igro je prišlo do omenjenih nesoglasij in del članstva je ustanovil (*SID*) *Primorje* aprila 1929⁷⁴.

Društvo je bilo zelo dejavno; ustanovljen je bil pevski zbor; imelo je tamburaški zbor, dramski odsek, šahovski klub in podporni odsek. Zbirali so tudi

⁶⁹ Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 223.

⁷⁰ AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Poročilo o poteku proslave 40-letnice S. K. D. »ORNUS« v Sao Paulu Brazilija, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Sao Paulu junija 1968, tipkopis in Drugo nekoliko izpopolnjeno v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Sao Paulu junija 1968, tipkopis in Cenjeno uredništvo Koledarja S. I. M. v Ljubljani, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, São Paulo marca 1969, tipkopis; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Album z dokumenti in slikami ob 40-letnici društva SKD ORNUS v São Paulu, Brazilija.

⁷¹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 170; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Poročilo o poteku proslave 40-letnice S. K. D. »ORNUS« v Sao Paulu Brazilija, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Sao Paulu junija 1968, tipkopis in Drugo nekoliko izpopolnjeno v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Sao Paulu junija 1968, tipkopis in Cenjeno uredništvo Koledarja S. I. M. v Ljubljani, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, São Paulo marca 1969, tipkopis; S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 194; Marušič, Prispevka o slovenskem ..., 65.

⁷² S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 194.

⁷³ S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 194–195; in Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 221.

⁷⁴ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 172; Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 221, 222; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Drugo nekoliko izpopolnjeno poročilo v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Sao Paulu junija 1968.

slovenske knjige in jih naročali v Ljubljani; naročili so se tudi na periodiko slovenskega izseljenskega tiska. Svojega glasila niso imeli. Za člane ter za nove prišleke so organizirali tudi tečaje portugalščine in za številne gradbince tečaj stavbarstva. Tečaj za gradbince je vodil stavbni mojster Roman Uršič.⁷⁵

16. decembra 1928 je društvo *ORNUS* organiziralo svojo prvo javno kulturno prireditev. Peli so slovenske pesmi; prireditve so se udeležili tudi številni Hrvatje in Čehi.⁷⁶ Tudi silvestrovanje, ki ga je slovenska skupnost priredila konec decembra leta 1928 v Košutovi restavraciji, je bilo v duhu povezovanja izseljencev slovanskih narodnosti.⁷⁷ Junija 1929 so organizirali kulturni večer, ki je bil dobro obiskan.⁷⁸ Povezovali so se predvsem s hrvaškimi društvi (dalmatinsko društvo *Patria*, *Hrvatska sloga*, *Zrinjski*, *Hrvatska čitaonica*⁷⁹).⁸⁰ V letih 1930–1932 so organizirali skupne kulturne prireditve SKD ORNUSA

⁷⁵ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 170–171, primerjaj: primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁷⁶ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 171, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁷⁷ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 171, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁷⁸ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 171, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Poročilo o poteku proslave štiridesetletnice S. K. D. »ORNUS« v Sao Paulu Brazilija, Sao Paulu junija 1968, tipkopis; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave štiridesetletnice njegove ustanovitve, Sao Paulu junija 1968, tipkopis; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja S. I. M. v Ljubljani, Sao Paulo marca 1969, tipkopis.

⁷⁹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 171, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁸⁰ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 173–174; primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; Miha Zobec, Prva Jugoslavija in ..., 115.

in nekaterih omenjenih hrvaških izseljeniških društev v São Paulu (*Patria, Zrinjski, Hrvatska sloga*).⁸¹

Društvo je redno organiziralo kulturno družabne prireditve, načeloma za pustne dni, maja ali junija ob obletnicah ustanovitve in silvestrovanje. Enkrat na leto so organizirali tudi velik dogodek v sodelovanju s hrvaškimi društvi.⁸²

Leta 1937 je *ORNUS* ustanovil šolski odbor, ki je skrbel za tečaj materinščine.⁸³ En tečaj so uspešno izvedli, drug tečaj pa se je začel aprila 1938, saj so čakali knjige, ki so jih naročili iz Ljubljane.⁸⁴ Tečaj je obiskovalo od 30 do 35 otrok; pouk se je izvajal v prostorih društva. Vodila ga je Josefina Kadunc; pomagala ali nadomeščala pa jo je Almira Čopič. Otroci so se učili brati in pisati slovensko ter tudi slovensko zgodovino in geografijo. Tečaj je potekal vsako nedeljo. Vsako leto je bila ob zaključku pouka kulturna prireditev, na kateri so nastopili vsi učenci zaključnega tečaja. V društvu so obeleževali tudi materinski dan, katerega praznovanje je potekalo v okviru tega tečaja. Tečaj je prenehal delovati z začetkom druge svetovne vojne.⁸⁵

Zgradili so tudi društveni dom. Okrog leta 1940 je uspelo društvu kupiti primerno zemljišče. Dom so zgradili po načrtu inženirja Antona Kadunca (mož Josefine Kadunc). Pri gradnji je sodeloval tudi mojster Roman Uršič. Gradnja je potekala od junija 1941 do septembra 1942, januarja 1943 pa je bila

⁸¹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 171, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁸² Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 172, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 224–225.

⁸³ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 173, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁸⁴ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 172, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 225.

⁸⁵ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 174, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 194–195; Janez Hladnik, »Pismo iz Južne zemlje«, *Slovenec*, 13. 10. 1937, letnik 65, številka 235a, 3.

slavnostna otvoritev doma. Od takrat se je *SKD ORNUS* preimenoval v *SKD Naš dom*.⁸⁶ Kmalu zatem so se zaradi okoliščin, ki jih je povzročila druga svetovna vojna, spet preimenovali v *Sociedade Slovena de Cultura »Nosso Lar«*.⁸⁷

Nov društveni dom je dal zagon celotni društveni dejavnosti. Društvo se je pomladilo in leta 1944 je bila organizirana nova mladinska skupina, ki je štela 50 fantov in deklet. Imeli so svoj tamburaški zbor, dramski odsek in organizirali športne ekipe (za odbojko, košarko in tenis).⁸⁸

Med drugo svetovno vojno so sodelovali še z nekaterimi hrvaškimi društvi v Braziliji v okviru *Jugoslovanskega odbora za pomoč vojnim žrtvam*.⁸⁹

Jugoslovanski odbor za pomoč vojnim žrtvam je nastal na pobudo odbora Rdečega križa za pomoč Sovjetski zvezi v Braziliji leta 1942; deloval je v prostorih društva *Naš dom*. Predsednica *Jugoslovanskega odbora za pomoč* je bila Josefina Kadunc (njen mož je bil ing. Anton Kadunc). V času druge svetovne vojne so organizirali več prireditev za zbiranje denarja, ki so ga poslali v domovino kot pomoč brazilskih Slovencev.⁹⁰

Avgusta leta 1944 je bila organizirana (tudi s pomočjo *Našega doma*) rusko-jugoslovanska prireditev s kulturnim programom. Obisk je bil velik. Z izkupičkom so nabavili 5 zabojev zdravil in drugih zdravstvenih potrebščin

⁸⁶ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 173–174, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁸⁷ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 173–174, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ..., 224–225.

⁸⁸ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 174, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁸⁹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 173–174, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; Zobec, Prva Jugoslavija in ..., 115.

⁹⁰ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 175, primerjaj: primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 198.

v vrednoti približno 10.000 ameriških dolarjev ter jih poslali preko Londona v Jugoslavijo za vojne žrtve.⁹¹

Jugoslovanski odbor za pomoč vojnim žrtvam je deloval še nekaj časa po vojni in je v domovino pošiljal materialno pomoč (obleke, obutev, zdravila in denar). Do konca leta 1949 sta društvo *Naš Dom* in *Jugoslovanski odbor za pomoč* uspešno sodelovala in organizirala nekaj skupnih prireditev. Dogodki so potekali v prostorih društva.⁹² Od leta 1946 do leta 1949 so vsako leto v sodelovanju z *Jugoslovanskim odborom za pomoč* organizirali praznovanje obletnice ustanovitve nove Jugoslavije. Z zadnjo proslavo se je njuno sodelovanje zaključilo.⁹³

Leta 1945 pa se je s pevskim zborom društva *Naš dom* združil pevski zbor *Dalmacija*. Nov pevski zbor je štel 65 pevk in pevcev.⁹⁴

V Argentini je v prvih povojnih letih aktivno deloval *Odbor za Jugoslovansko Primorje*. Društvo *Naš dom* je z njim dlje časa aktivno sodelovalo. Podpirali so prizadevanja za priključitev Primorja k socialistični Jugoslaviji. Mirovni konferenci v Parizu je vodstvo društva leta 1946 poslalo telegram. Zahtevali so, da se Trst in Gorica z vsem zaledjem priključita novi Jugoslaviji.⁹⁵

⁹¹ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Pismo Ivana Preglja za društvo S. B. R. Beritoga, Slovenski izseljenski matici v Ljubljani, Sao Paulo, 3. 6. 1973 in Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 175.

⁹² S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ..., 198. in Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 175 in AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Drugo nekoliko izpopolnjeno poročilo v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Sao Paulu junija 1968, tipkopis.

⁹³ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176; primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁹⁴ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 175, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁹⁵ Miha Zobec, Prva Jugoslavija in ..., 115; Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 175, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

Vodstvo društva je leta 1947 želelo ponovno začeti s tečajem slovenščine, ki je bil prekinjen ob začetku vojne. Vendar so imeli težave z dobavo knjig in zato tečaja niso obnovili.⁹⁶

Društvo se je 18. septembra 1948 preimenovalo v *Sociedade Beneficiente e Recreativa Beritoga*.⁹⁷

Večinoma so se zbirali ob sobotah, nedeljah (tudi še v 60. letih prejšnjega stoletja⁹⁸) in ob praznikih. Obeleževali so tako slovenske kot brazilске praznike in vsak leto priredili slovensko silvestrovanje ter brazilsko praznovanje Festas Juaninhos ob prazniku sv. Petra.⁹⁹ Praznovali so tudi poroke članov in velikokrat priredili slavje kar v prostorih društva.¹⁰⁰ Tako je potekala tudi poroka predsednika društva ing. Roberta (Alojz) Beleta s Silvijo Chianforne.¹⁰¹

V 50. letih 20. stoletja je društvo razširilo dejavnosti še na šport in izletništvo. Organizirali so izlete v naravo pa tudi na plažo v Santos. Poleg tega se je njihov mladinski del udeleževal amaterskih športnih tekmovanj.¹⁰² Sodelovali

⁹⁶ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176.; primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁹⁷ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

⁹⁸ I.L.C., Iz življenja brazilskih Slovencev, *Zbornik Svobodne Slovenije*, letnik 14 (1962), 211.

⁹⁹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 226.

¹⁰⁰ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

¹⁰¹ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 172, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...; Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 226.

¹⁰² Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Drugo nekoliko izpopolnjeno poročilo v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Sao Paulu junija 1968, tipkopis in AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Pismo Ivana Preglja za društvo S. B. R. Beritoga, Slovenski izseljenski matici v Ljubljani, São Paulo, 3. 6. 1973.

so na dobrodelnih prireditvah. Pri svojem delovanju so se povezovali v okviru jugoslovanske skupnosti in nastopali pod okriljem jugoslovanske zastave.¹⁰³ Tudi v 60. letih 20. stoletja so organizirali praznovanja za dan republike in prikazovali jugoslovanske filme.¹⁰⁴ Večkrat jih je obiskal (generalni) konzul SFRJ v São Paulu in tudi drugi jugoslovanski uradniki v Braziliji.¹⁰⁵ Po podatkih iz konca 60. let prejšnjega stoletja naj bi imelo društvo okoli 180 članov, večinoma iz slovenskega Primorja.¹⁰⁶

V prostorih društva so 1. junija 1968 organizirali slavnostno prireditev ob 40-letnici obstoja društva. Pevski zbor je zapel tri pesmi; mladinci so izvedli sedem točk programa. Obletnico so obogatili z razstavo, ki je prikazovala življenje, razvoj in delo tega društva v preteklih 40 letih. Članstvo je izreklo posebne pohvale Sonji Arčon Batistič, ki je skrbno pripravila mladinski del programa, Almiri Čopič, pevovodkinji pevskega zbora, in ing. Kristjanu Volku, načelniku tamburaškega zbora društva. Za uspešno delo društva so imeli nedvomno zasluge tudi prizadevni in odločni člani ter dobri organizatorji Andrej in Franc Mozetič ter Ivan Uršič. Prireditvi sta prisostvovala tudi generalni konzul SFRJ v São Paulu Velimir Lesić ter konzul Velimir Lalović. Slavnostni govor je imel predsednik društva.¹⁰⁷ Ob praznovanju 40-letnice so v društvenih prostorih organizirali razstavo slik vseh večjih prireditev društva, izletov in podobno kot tudi najvažnejših izrezkov društvenih dopisov iz raznih listov (največ iz Folha da Mahna). Po zaključeni proslavi je sledila še plesna zabava.¹⁰⁸

¹⁰³ Kristan, Kulturno prosvetne prireditve ..., 223; Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176.

¹⁰⁴ Kristan, Kulturno prosvetne prireditve ..., 223; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Album z dokumenti in slikami ob 40-letnici društva SKD ORNUS v Sao Paulu, Brazilija, slike; Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176.

¹⁰⁵ AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Album z dokumenti in slikami ob 40-letnici društva SKD ORNUS v Sao Paulu, Brazilija, slike; Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176; AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Zgodovina društvenega dela slovenskih priseljencev v S. Paulu – Brazilija, Drugo nekoliko izpopolnjeno v glavnih obrisih zgodovine S. K. D. ORNUS v Sao Paulu Brazilija, katero je bilo podano ob priliki proslave 40-letnice njegove ustanovitve, Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Sao Paulu junija 1968, tipkopis.

¹⁰⁶ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 172; Bajec, Slovensko društveno življenje ..., 226.

¹⁰⁷ Zupanc, Nekaj podatkov o ..., 176, primerjaj: AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Zgodovina društvenega dela ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Drugo nekoliko izpopolnjeno ...; Andrej Mozetič, Franc Mozetič, Ivan Uršič, Cenjeno uredništvo Koledarja ...

¹⁰⁸ AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Album z dokumenti in slikami ob 40-letnici društva SKD ORNUS v São Paulu, Brazilija, slika.

Društvo je bilo aktivno še v 70. letih 20. stoletja, vendar v manjšem obsegu. Sprejeli so mornarje iz ladje Liburnija in jih pogostili. Gostili so tudi novinarje.¹⁰⁹ Leta 1971 je plaketo občine São Paula prejel inženir Anton Kadunc za zasluge pri gradnji mesta. Enako plaketo je hkrati dobil tudi Roman Uršič.¹¹⁰

Po podatkih slovenskega izseljenca v Braziliji Bogdana Šaleja iz leta 1972 so bili takrat odborniki društva *Beritoga* predsednik društva Alojz Bele in člani Venceslav Gulin, Franc Mozetič, Mario Mozetič, Anton Stepančič, Ivan Pregelj in Ivan Uršič. Takrat naj bi imeli še okoli 120 članov, večina že potomcev ustanovnih članov društva. Redno so se srečevali za praznovanje dneva republike (29. novembra) in za novo leto. Stik z domovino Slovenijo so gojili predvsem prek prebiranja domačega časopisja (na primer *Rodne grude* in *Dela*) in so bili dobro obveščeni o dogajanju. Tudi njihova slovenščina je bila lepa. Bili so tudi zelo naklonjeni Jugoslaviji. Z novimi slovenskimi izseljenci v Braziliji, ki so bili večinoma političnimi emigranti, pa se, kot so povedali v pogovoru, niso družili, ker so imeli drugačne poglede glede Jugoslavije. Novi slovenski priseljenci v Braziliji so se povezovali okoli cerkve, oni pa so se družili v domu, ki so ga sami zgradili.¹¹¹

Julija 1972 je imel Trio Lorenz nastop v São Paulu. Diplomatsko-konzularna predstavništva SFRJ so bila organizator njihovih drugih koncertov v Braziliji. Njihov koncert v São Paulu je organiziralo društvo *Beritoga*.¹¹²

Generalni konzul SFRJ v São Paulu je leta 1973 poročal o srečanju z jugoslovanskimi izseljenci v društvu *Beritoga*, ki se je prej imenovalo *Naš dom*. Na srečanju je sodelovalo več kot 200 izseljencev in njihovih družinskih članov. Člani uprave društva so ob tej priložnosti izrazili željo, da bi jih člani jugoslovanskih diplomatsko-konzularnih predstavništev večkrat obiskali. Prav tako so prosili, da bi Generalni konzulat v njihovem imenu prosil Slovensko izseljensko matico (SIM), da bi jim dostavili kakšen material, ki bi lahko služil kot osvežitev v društvu. V mislih so imeli knjige, gramofonske plošče, magnetofonske trakove, kakšne predmete narodnega značaja, eventualno opremo

¹⁰⁹ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Pismo Ivana Preglja za društvo S. B. R. Beritoga, Slovenski izseljenski matici v Ljubljani, São Paulo, 3. 6. 1973.

¹¹⁰ AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73: Album z dokumenti in slikami ob 40-letnici društva SKD ORNUS v São Paulu, Brazilija, slika.

¹¹¹ Bogdan Šalej, Srečanje s Slovenci v São Paulu, *Rodna gruda*, letnik 19, št. 1 (1972), 34.

¹¹² AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Pismo Ivana Preglja za društvo S. B. R. Beritoga, Slovenski izseljenski matici v Ljubljani, Sao Paulo, 3. 6. 1973.

za društvo, slike in podobno.¹¹³ SIM jim je že novembra poslala prvi paket s slovenskimi materiali (pesmi in podobno), ponovno pa tudi leta 1975.¹¹⁴

Leta 1978 je slovensko izseljensko društvo *Beritoga* praznovalo dan republike skupaj z Društvom prijateljev Jugoslavije in prav tako je maja istega leta skupaj z generalnim konzulatom SFRJ v São Paulu ter *Društvom prijateljev Jugoslavije* (por. *Sociedad amigos da Iugoslavia*, to je SAIUG) organiziralo svečanost v čast dnevu mladosti.¹¹⁵

Ob tem pa je leta 1978 slovensko društvo *Beritoga* že zamiralo.¹¹⁶ Skoraj ob 50-letnici delovanja slovenskega društva *Beritoga* je bilo zaradi umiranja prvotnih ustanovitvenih članov ter zaradi pomanjkanja novih članov delovanje društva onemogočeno. Odločili so se, da razprodajo imetje ter del dobička od prodaje prispevajo v sklad za izgradnjo bolnišnice v Šempetru pri Novi Gorici. Sicer je društvo *Beritoga* prenehalo s svojim delovanjem natančno 1. julija 1978. Tako so se odločili, da ni več pogojev, da bi izpolnili vse predpisane pogoje za nadaljnji obstoj društva in tako niso zaprosili za dovoljenje za podaljšanje delovanja društva. Vendar niso nameravali obvestiti pristojnih organov o prenehanju delovanja društva, kar jim je omogočilo, da ohranijo društvo, dokler ne umrejo vsi člani (preostalih članov je bilo takrat skupaj 12). Iz društvenih sredstev (od prodaje društvenih prostorov) je društvo darovalo Splošni bolnišnici v Šempetru pri Novi Gorici znesek 4.812,31 ameriških dolarjev, kar bi danes pomenilo nekaj manj kot 22.000 ameriških dolarjev¹¹⁷, preostalo pa so porazdelili med brazilske družbene organizacije; na generalnem konzulatu so se takrat večkrat pogovarjali s predsednikom društva

¹¹³ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Načelnik Zveznega sekretariata za zunanje zadeve, oddelka za izseljenstvo in emigracijo G. Zdujić pošilja poročilo GK SFRJ v São Paulu Izvršnemu svetu skupščine SRS, Uradu izvršnega sveta za mednarodno sodelovanje, Ljubljana, 25. 9. 1973.

¹¹⁴ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Tajnik SIM Franc Žugla pošilja pismo društvu *Beritoga* v São Paulu, 11. 12. 1973, Ljubljana in AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Konzul Radoslav Runko iz GK SFRJ v Sao Paulu pošilja dopis GK SFRJ v São Paulu Slovenski izseljenski matici o prejemu plošč s prevzemnico, Sao Paulo, 1975.

¹¹⁵ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: konzul Radoslav Runko pošilja dopis GK SFRJ v São Paulu Slovenski izseljenski matici, São Paulo, 9. 6. 1978, Napis o proslavi rojndana Predsjednika Tita/ Titov rojندان proslavljen u São Paulu uz učesče Tria Lorenz.

¹¹⁶ AS 1241, Zvezni organi, Zvezni sekretariat za zunanje zadeve 1973–1985, t. e. 118: Savezni sekretariat za inostrane poslove, Uprava za izseljništvo i emigracijo pošilja SIM informacije o izseljenskih društvih v Južni Ameriki, Beograd, 7. 11. 1978, Informacija o aktuelnom stanju, problemima i potrebama naših isljeničkih društva u Južnoj Americi, Zapažanja Frane Krnića, šefa grupe u Upravi za iseljeništvo i emigracijo sa kurirskog puta u neke zemlje J. Amerike.

¹¹⁷ Preračunano na podlagi <https://www.usinflationcalculator.com/>, pridobljeno 5. 8. 2022.

Beritoga Luizom (Alojz) Beletom (tajnik je bil Ivan Pregelj) o možnostih za nadaljnji obstoj društva.¹¹⁸

Glede na vire je imelo društvo *Beritoga* v začetku 70. let 20. stoletja še vedno veliko članov, od 120 do 200. Zato je tako velik upad članov v letu 1978 (na 12) presenetljiv. To si lahko razlagamo tako, da vsi člani niso bili slovenski izseljenci (v povojnih letih se združijo s pevskim zborom Dalmacija in tudi sicer so sodelovali s hrvaškimi društvi). Zato lahko trdimo, da se je verjetno vsaj del članstva pridružil *Društvu prijateljev Jugoslavije (SAIUG)*. Poleg tega je bilo med člani že veliko potomcev slovenskih izseljencev v Braziliji, ki so se čutili bolj Brazilce.

Po drugi svetovni vojni se je v Brazilijo naselilo tudi nekaj političnih emigrantov, ki naj bi ustanovili novo društvo skupaj z ekonomskimi emigranti. Ustanovljeno je bilo 1961 in je 1969 štelo okoli 40 članov. Radi so obiskovali prireditve tamkajšnjih društev in so si želeli tesnejšega sodelovanja z domovino.¹¹⁹ Več podatkov o tem društvu nimamo.

Po drugi svetovni vojni so nekateri Slovenci sodelovali v *Društvu prijateljev Jugoslavije*. Društvo je nastalo leta 1959 in je po razpadu Jugoslavije prenehalo delovati oziroma se je preobrazilo v *Društvo prijateljev Dalmacije*, saj je bila večina članov hrvaškega oziroma dalmatinskega porekla. Zgradili so svoj dom in izdajali jugoslovansko izseljensko glasilo *Jornal Saiug*.¹²⁰ Konec 60. let prejšnjega stoletja naj bi imelo društvo že okoli 300 članov, med katerimi so prevladovali Dalmatinci, predvsem s Korčule. To so bili starejši izseljenci, ki so se v Brazilijo priselili v obdobju med obema vojnama.¹²¹ Med ustanovitelji je bil tudi Anton Kadunc, ki je bil ustanovni član društvenega doma društva *ORNUS (Naš dom, Beritoga)*.¹²²

Tudi oni so zgradili svoj dom (1969).¹²³

¹¹⁸ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Republiški sekretariata za mednarodno sodelovanje pošilja dopis republiškem sekretarju Marjanu Osolniku pri Republiški konferenci SZDL Slovenije, Komisiji za manjšinska in izseljenska vprašanja ter narodnosti, 18. 12. 1978 in Pismo Ivana Preglja tajnika društva S. B. R. Beritoga Slovenski izseljenski matici v Ljubljani, São Paulo, 3. 6. 1973 in republiški sekretar Marjan Osolnik Republiškega sekretariata za mednarodno sodelovanje pošilja SIM potrdilo o nakazilu, Ljubljana, 14. 12. 1979; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Pismo bivšega predsednika Beritoge Alojza Beleta in bivšega tajnika Ivana Preglja Rodni grudi o prekinitvi naročnine, São Paulo, 12. 7. 1978.

¹¹⁹ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 226.

¹²⁰ Nikica Talan, *Hrvatska/Brazil* (Zagreb, 1998), 98–100.

¹²¹ Bajec, *Slovensko društveno življenje ...*, 224.

¹²² AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Generalni konzul SFRJ v Sao Paulu Milojko Miličević pošilja informacije o smrti Aleksandra Kadunca (sin Antona Kadunca), 12. 7. 1989.

¹²³ Ogrin, »Naša kri v Braziliji«, 179.

Redno so organizirali proslave za dan mladosti in ob dnevu republike; praznovali so tudi obletnice ustanovitve. Dogodkov so se redno udeleževali predstavniki Generalnega konzulata SFRJ, ki so organizirali proslave v prostorih društva. Sodelovali so tudi z društvom *Beritoga*.¹²⁴ Leta 1978 je v Braziliji v São Paulu in Portu Alegre gostovala slovenska glasbena skupina Trio Lorenz. Nastopali so tudi na proslavi za dan mladosti, ki jo je društvo SAIUG organiziralo skupaj s slovenskim društvom *Beritoga* in GK SFRJ v São Paulu. Gostili so jih tudi slovenski izseljenci v Braziliji, ki so se tja preselili po drugi svetovni vojni. Slovenski izseljenci so organizirali večer z glasbenim programom za okoli 150 povabljenecv. Sodeloval je tudi že prej omenjeni Trio Lorenz.¹²⁵

Leta 1978 so jugoslovanski izseljenci v São Paulu v *Društvu prijateljev Jugoslavije* skupaj s slovenskim društvom *Beritoga* organizirali proslavo za dan republike. V okviru proslav dneva republike je v São Paulu potekala tudi razstava jugoslovanskih slikarjev izseljencev. Pokroviteljstvo nad razstavo so prevzeli Mestna skupščina São Paula, Društvo prijateljev Jugoslavije ter Generalni konzulat SFRJ v São Paulu. Razstavljali so dela sedmih umetnikov; med njimi so bili tudi Slovenci, ki so bili že uveljavljeni v Braziliji in širše.¹²⁶

¹²⁴ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: generalni konzul Dordje H. Nikolajević SFRJ v São Paulu pošilja Zveznemu sekretariatu za zunanje zadeve, upravi za konzularne posle v Beogradu, dopis z naslovom Farčić Ivan, odkrivanje biste, São Paulo, 1. 4. 1975, AS 1241, t. e. 135, Slovenska izseljenska matica (SIM); Joao Mikloš, Istorijski dan Jugoslavije, São Paulo, prosinac 1975, 22. 12. 1975, AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Generalni konzulat SFRJ, Pismo GK SFRJ v Sao Paulu Dordje-Hadži Nikolajević pošilja pismo Matici izseljenika Srbije v Beogradu in SIM, Sao Paulo, 23. 1. 1976 in Sporočilo konzula Radoslava Runka GK SFRJ v São Paulu Slovenski izseljenski matici, São Paulo, 10. 6. 1976, Dan mladosti i rodjendan predsednika Tita, proslava; AS 1241, t. e. 135, Slovenska izseljenska matica (SIM), sporočilo GK SFRJ v São Paulu SIM o proslavi, São Paulo, 12. 8. 1976; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Dopis R.R. SIM, 20. 6. 1977, s fotografijo Joao Bačića, Proslava Titovih jubileja u São Paulu; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Sporočilo GK SFRJ v São Paulu Slovenski izseljenski matici, dan republike proslava, São Paulo, 12. 12. 1977; AS 1241, t. e. 118, Zvezni organi, Zvezni sekretariat za zunanje zadeve 1973–1985, 5. 12. 1980, Uprava za iseljeništvu i emigraciju, Informacija o proslavam Dana republike medju iseljeništvom i akcije neprijateljske emigracije.

¹²⁵ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Socialistična republika Slovenija Republiški komite za vzgojo in izobraževanje pošilja Lorenzu sporočilo GK SFRJ v Sao Paulu, Ljubljana, 24. 8. 1978, Gostovanje Tria Lorenza u Brazilu in konzul GK SFRJ v São Paulu Radoslav Runko pošilja SIM poročilo o praznovanju dneva mladosti, São Paulo, 9. 6. 1978, Titov rodjendan proslavljen uz učešće Tria Lorenz, in namestnik načelnika Branko Janković Uprava za izseljenstvo in emigracijo pošilja SIM poročilo GK SFRJ o proslavi dneva republike, 16. 1. 1979, Poročilo GK SFRJ v São Paulu o proslavi 29. novembra in SRS RS za mednarodno sodelovanje Ljubljana, pošilja SIM sporočilo o praznovanju dneva mladosti, 15. 6. 1978.

¹²⁶ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Generalni konzul GK SFRJ v Sao Paulu Gojko Združič pošilja SIM o praznovanju dneva republike, Sao Paulo, 4. 1. 1979,

Društvo prijateljev Jugoslavije je junija leta 1979 je praznovalo 20-letnico svojega obstoja. Sodelovali so tudi na prireditvah, namenjenih priseljencem v Braziliji (Olimpijada priseljencev) ter delovali v dobrodelne namene (za žrtve potresa v črnogorskem primorju).¹²⁷

Leta 1980 so začeli izdajati svojo publikacijo *Jornal do SAIUG* in večkrat organizirali tečaj hrvaščine.¹²⁸ To priča o predvsem prevladujočem hrvaškem značaju društva; največji del članstva so predstavljali stari izseljenci iz Dalmacije (predvsem s Korčule).¹²⁹

18. septembra 1981 je bil ob obisku predstavnikov *Matice iseljenika Hrvatske* organiziran svečan sprejem. GK SFRJ v São Paulu Pavle Živković je imel govor in tudi podelil svečane diplome Matice izseljenika Hrvatske ter najzaslužnejšim članom jugoslovanske skupnosti. Priznanja so dobili predvsem najstarejši jugoslovanski izseljenci, ki so pomagali ustvarili društvo, med njimi tudi nekateri slovenski izseljenci – Josefina Kadunc, Luiz Bele in Janez Hlebanja, ki se je v Brazilijo priselil po drugi svetovni vojni.¹³⁰

Leta 1981 je od 7. do 18. oktobra imel Slovenski oktet turnejo po Južni Ameriki (Argentina, Urugvaj in Brazilija). Ob gostovanju okteta v São Paulu so predstavniki SIM s predsednikom Stanetom Kolmanom društvu *SAIUG* izročili plaketo s priznanjem. Oktet je imel koncert pod pokroviteljstvom Ministrstva za kulturo države São Paulo ter še dva posebna koncerta za jugoslovanske izseljence; enega v prostorih *SAIUG*, ki ga je organiziralo društvo, ter drugega v neki restavraciji na srečanju, ki so ga organizirali slovenski izseljenci, ki so v Brazilijo prišli po drugi svetovni vojni (takrat so se zbirali

Proslava 29. novembra u São Paulo in Generalni konzul GK SFRJ v Sao Paulo Gojko Zdujič pošilja SIM sporočilo o razstavi izseljenskih slikarjev, Sao Paulo, 4. 1. 1979, Izložba naših izseljenika slikara posvečena danu Republike Jugoslavije in namestnik načelnika Branko Janković Uprave za izseljenstvo in emigracijo pošilja SIM sporočilo GK SFRJ o praznovanju dneva republike z dne 30. 11. 1979, 16. 1. 1979, Proslava 29. novembra; »Brazilija« »Razstava izseljencev-slikarjev«, *Rodna Gruda*, (1979), letnik 26, št. 6, 35.

¹²⁷ Joao Miklos, »Os 20 anos da SAYUG«, *Jornal do Imigrante*, junij 1979, letnik 2, št. 15, 8.

¹²⁸ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: pomočnik zveznega sekretarja Svetozar Krunic Savezni sekretariat za informiranje pošilja SIM sporočilo o podatkih GK SFRJ v São Paulo, Beograd, 20. 10. 1980; AS 1241, t. e. 117, Republiški komite za mednarodno sodelovanje 1973–1983, Informacija o delovanju jugoslovanskih izseljencev na območju GK SFRJ v São Paulo, 5. 8. 1981.

¹²⁹ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: namestnik načelnika Branko Janković Zveznega sekretariata za zunanje zadeve, Uprava za izseljenstvo in emigracijo pošilja SIM poročilo GK SFRJ v Sao Paulo za leto 1981, Beograd, 10. 3. 1982, Poročilo GK SFRJ v São Paulo za leto 1981 in AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Generalni konzul GK SFRJ v Sao Paulo Pavle Živković pošilja SIM letno poročilo GK SFRJ v Sao Paulo za leto 1981, Letno poročilo GK SFRJ v Sao Paulo za leto 1981 glede dela z izseljenstvom SIM, São Paulo, 15. 1. 1982.

¹³⁰ João Miklos, »Iugoslavos e Brasilieros recebem distinções da revista 'Matica'«, *Jornal do Imigrante*, letnik 4, št. 42, september 1981, 4.

okrog Janeza Hlebanje in Vladimirja Ovce). V času obiska sta organizirala srečanje, t. i. »slovenski večer«, ki se ga je udeležilo okoli 100 Slovencev, kjer je imel Slovenski oktet nastop.¹³¹

Leta 1981 je bila organizirana vsakoletna tradicionalna proslava ob dnevu republike ter še nekatere druge prireditve v sodelovanju z GK SFRJ, ki so se jih udeležili tudi številni predstavniki brazilske vlade in vrsta družbeno-politično uglednih oseb iz São Paula.¹³²

Vrh prizadevanj društva pa je bila postavitve kipa Titu 8. maja 1982 v mestu Campinas (okoli 110 km iz São Paula). Prizadevanja za postavitve spomenika so se začela že leto prej. Slovesnost je potekala na trgu, ki je bil že od leta 1980 poimenovan po Titu. Udeležili so se je številni lokalni predstavniki oblasti in tudi nekaj 100 jugoslovanskih izseljencev. Spomenik sta svečano odkrila župan Campinas Francisco Amaral ter jugoslovanski generalni konzul Pavle Živković. Kip so postavili na pobudo jugoslovanske izseljenske skupnosti (med njimi sta bili tudi slovenski družini Ovca in Hlebanja) ter s posebnim prizadevanjem župana Campinas. Del stroškov je padel na izseljence, ki so organizirali veliko prostovoljsko akcijo za zbiranje materialnih sredstev, pri katerem se je izjemno angažiralo Društvo prijateljev Jugoslavije. Še posebno sta k uspešni realizaciji projekta pripomogla predsednik odbora za postavitve spomenika Janez Hlebanja in avtor skulpture Jorge Franulić.¹³³

Dan republike in dan mladosti so obeleževali tudi v 80. letih 20. stoletja.¹³⁴ Leta 1984 so obeležili 25. obletnico ustanovitve; obnovili so prostore; začeli so tudi z aktivnejšim vključevanjem Slovencev v društvo in so v ta namen

¹³¹ AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 73, Stane Kolman poročilo o obisku Slovenskega okteta, Ljubljana, 4. 11. 1981, Informacija o obisku Staneta Kolmana (SIM) in Slovenskega okteta v Argentini, Urugvaju in Braziliji, 7.–18. 10. 1981.

¹³² AS 1241, t. e. 135, Slovenska izseljenska matica (SIM), Letno poročilo GK SFRJ v São Paulu za leto 1981 glede dela z izseljenstvom SIM, São Paulo, 15. 1. 1982, gk Pavle Živković; AS 1241, t. e. 118, Zvezni organi, Zvezni sekretariat za zunanje zadeve 1973–1985: Savezni sekretariat za inostrane poslove Uprava za iseljeništvom i emigracijo pošilja SIM informacije o proslavah dneva republike in sovražni emigraciji, Beograd, 8. 1. 1982, Informacija o proslavam Dana republike medu naseljeništvom i akcijama neprijateljske emigracije.

¹³³ Bogdan Pogačnik, »Brazilsko mesto Campinas postavilo spomenik Titu«, *Delo*, 16. 11. 1982, 14; »Brazilija«, *Rodna gruda* (1980), letnik 28, št. 5, 31.

¹³⁴ AS 1241, t. e. 118, Zvezni organi, Zvezni sekretariat za zunanje zadeve 1973–1985: Savezni sekretariat za inostrane poslove Uprava za iseljeništvom i emigracijo pošilja SIM informacije o proslavah dneva republike in sovražni emigraciji, Beograd, 8. 1. 1982, Informacija o proslavam Dana republike medu naseljeništvom i akcijama neprijateljske emigracije; AS 1241, t. e. 135, Slovenska izseljenska matica (SIM): GK SFRJ v Sao Paulu, Sao Paulo, 30. 6. 1983, Aktivnosti jugoslovanskih izseljencev v São Paulu tekom maja–junija leta 1983; AS 1241, t. e. 118, Zvezni organi, Zvezni sekretariat za zunanje zadeve 1973–1985, Savezni sekretariat za inostrane poslove, Uprava za iseljeništvom i emigracijo, 4. 1. 1984, Informacija o proslavam Dana republike medu naseljeništvom i akcijama neprijateljske emigracije.

organizirali tečaj slovenščine in v knjižnici uredili poseben slovenski oddelek. Prav tako so nameravali začeti z redno organizacijo »slovenskih srečanj«. Poleg tečaja slovenščine so septembra nameravali začeti tudi s tečajem srbohrvaškega jezika.¹³⁵

Leta 1988, natančneje od 1. do 8. novembra, je gostoval v Braziliji Ribniški oktet iz Ljubljane. Gostovanje je potekalo v okviru turneje po Južni Ameriki oziroma Urugvaju, Argentini in Braziliji. Pokrovitelj turneje je bila Slovenska izseljenska matica, realizacijo programa v São Paulu pa je omogočilo *Društvo prijateljev Jugoslavije (SAIUG)*.

Pri organizaciji gostovanja okteta v Braziliji so se izkazali Janez Hlebanja in Vladimir Ovca, ki sta bila takrat člana sveta *SAIUGA*, ter Carlos Galizia, predsednik *SAIUGA*. Ribniški oktet je imel dva javna koncerta, en nastop na televiziji ter tri nastope na zasebnih srečanjih. Poleg tega so nepričakovano nastopali tudi na neki prireditvi, ki so se je udeležili kot obiskovalci. Njihovo

¹³⁵ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Dopis GK SFRJ v Sao Paulu Matici izseljenika Srbije, São Paulo, 25. 6. 1984 in Dopis GK SFRJ v Sao Paulu Matici izseljenika Hrvatske, São Paulo, 26. 6. 1984 in Dopis GK SFRJ v São Paulo, RK za informiranje SRS, São Paulo, 26. 6. 1984 in Dopis RK za mednarodno sodelovanje s strani SIM, tajnik Marko Pogačnik, Ljubljana, 27. 7. 1984; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Dopis GK SFRJ v São Paulo Matici izseljenika Hrvatske, São Paulo, 26. 6. 1984; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Telegram SIM društvu SAIUG s čestitkami za 25-letnico, Ljubljana, 14. 6. 1984; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Dopis GK SFRJ v Sao Paulu Matici izseljenika Srbije, São Paulo, 25. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo Matici izseljenika Hrvatske, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo Matici izseljenika Slovenije, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo, RK za informiranje SRS, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis Sim na GK SFRJ v São Paulo, Ljubljana, 10. 10. 1984, in Dopis SIM GK SFRJ v São Paulo, 22. 10. 1984, Ljubljana; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Dopis GK SFRJ v Sao Paulu Matici izseljenika Srbije, São Paulo, 25. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo Matici izseljenika Hrvatske, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo Matici izseljenika Slovenije, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo, RK za informiranje SRS, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis Sim na GK SFRJ v São Paulo, Ljubljana, 10. 10. 1984, in Dopis SIM GK SFRJ v São Paulo, 22. 10. 1984, Ljubljana; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Dopis GK SFRJ v Sao Paulu Matici izseljenika Srbije, São Paulo, 25. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo Matici izseljenika Hrvatske, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo Matici izseljenika Slovenije, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis GK SFRJ v São Paulo, RK za informiranje SRS, São Paulo, 26. 6. 1984, in Dopis Sim na GK SFRJ v São Paulo, Ljubljana, 10. 10. 1984, in Dopis SIM GK SFRJ v São Paulo, 22. 10. 1984, Ljubljana; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Joao Mikloš pošilja SIM poročilo o proslavah za dan republike, São Paulo, 21. 12. 1984, Sedam dana proslave dana republike u São Paulo – Brasil, piše Joao Mikloš; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Joao Mikloš, Svečanost 26. gošinjice osnivanja SAIUG – Sociedade amigos da Iugoslavia – São Paulo – Brasil po Joao Miklošu, junij 1985; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: SRS RK za mednarodno sodelovanje pošilja SIM teleks Sekretariata za zunanje zadeve o položaju jugoslovanskih izseljencev v Braziliji, Ljubljana, 15. 11. 1985.

gostovanje je bilo vključeno tudi v program praznovanja dneva izseljencev iz Jugoslavije (ki ga je skupščina mesta São Paulo organizirala redno vsak november).¹³⁶

V juniju 1988 je v Braziliji gostovalo lutkovno gledališče Jože Pengov iz Ljubljane. Pri organizaciji gostovanja so sodelovali Generalni konzulat SFRJ v São Paulu, društvo SAIUG ter državna sekretarka za kulturo zvezne države São Paulo (Bete Mendes). Slovenski izseljenci (še posebno Janez Hlebanja in Vladimir Ovca) so se izkazali pri organizaciji prevoza, prenočišč in drugega, zlasti prehrane.¹³⁷

Junija 1989 je Društvo prijateljev Jugoslavije praznovalo 30. obletnico ustanovitve.^{138, 139}

Oktobra 1990 je Generalni konzulat SFRJ v São Paulu obvestil SIM, da so skupaj z *Društvom prijateljev Jugoslavije (SAIUG)* organizirali zbiranje pomoči za družine umrlih rudarjev v Tuzli.¹⁴⁰ Zbrali so 3.625,00 ameriških dolarjev pomoči ter jih dali Fondu za pomoč družinam umrlih rudarjev iz Tuzle.¹⁴¹

Po razpadu Jugoslavije je društvo prenehalo delovati oziroma se je preobrazilo v *Društvo prijateljev Dalmacije*, saj je bila večina članov hrvaškega oziroma dalmatinskega porekla.¹⁴²

Nekaj mesecev pred **osamosvojitvijo Slovenije** je skupina Slovencev v São Paulu 3. maja 1991 v hiši Janeza Hlebanje ustanovila *Zvezo Slovencev v Braziliji (por. Uniao dos Eslovenos do Brasil)*. Med ustanovitelji so bili Vladimir Ovca, Janez Hlebanja, Federico Hlebanja, Štefan Bogdan Šalej, Andrej Kranjc in Franciska Brunček. Člani se redno dobivajo dvakrat na leto prvo nedeljo v juniju (dan državnosti) in prvo nedeljo v decembru. V okviru zveze je občasno izhajalo glasilo *Lipov list* (oziroma *Novice pod lipo*); ustanovljen je bil mešani pevski zbor; potekala sta tudi pouk slovenskega jezika ter kulinarični tečaj. 25. november 1991 je uraden datum ustanovitve, saj je bila takrat oddana uradna

¹³⁶ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: GK SFRJ v São Paulu pošilja SIM sporočilo o gostovanju Ribniškega okteta iz Ljubljane v Braziliji, São Paulo, 11. 11. 1988.

¹³⁷ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: GK SFRJ v São Paulu pošilja SIM sporočilo o delovanju in aktivnostih jugoslovanskih društev in izseljencev v Braziliji, São Paulo, 20. 12. 1988.

¹³⁸ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: GK SFRJ v São Paulu pošilja SIM sporočilo o delovanju in aktivnostih jugoslovanskih društev in izseljencev v Braziliji, São Paulo, 20. 12. 1988.

¹³⁹ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Pismo RK za mednarodno sodelovanje SIM s prošnjo za sodelovanje ob 30-letnici SAIUG in Pismo SIM RK za mednarodno sodelovanje, 28. 4. 1989.

¹⁴⁰ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Poročilo GK SFRJ v São Paulu, São Paulo, 25. 10. 1990.

¹⁴¹ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Poročilo GK SFRJ v São Paulu, São Paulo, 25. 10. 1990.

¹⁴² Nikica Talan, *Hrvatska/Brazil*, 98–100.

vloga za registracijo društva. Leta 2022 naj bi imelo društvo okoli 120 članov, nekateri viri pa navajajo 150 članov. Hkrati zanimanje za slovensko kulturo in jezik med slovenskimi izseljenci v Braziliji in njihovimi potomci raste in tako se društvo obnavlja. Med aktivnostmi društva je tudi urejanje arhivskega gradiva o slovenski skupnosti v Braziliji in članih društva.¹⁴³

Prve akcije za povečanje števila članstva so se začele že julija leta 1992. Njihova želja je bila, da bi popisali vse Slovence v Braziliji ter njihove potomce. Zato so se obrnili na Slovensko izseljensko matico, da bi jim pomagala z objavami v medijih doseči ta cilj.¹⁴⁴

Društvo Zveza Slovencev v Braziliji in njeni člani so podpirali tudi osamosvojitve Slovenije.¹⁴⁵ Njihova prizadevanja so prispevala k temu, da so v Braziliji Slovenijo prepoznali kot za Brazilijo pomembno samostojno državo in da so za Slovence določili brazilsko ambasado na Dunaju. Poleg tega sta Vladimir Ovca in Bogdan Šalej obiskala brazilskega zunanjega ministra prof. Joséja Francisca Rezeka, pri katerem sta bila kar dve uri.¹⁴⁶ Imeli so zasluge, da je brazilska vlada med prvimi v Južni Ameriki priznala Republiko Slovenijo.¹⁴⁷

27. junija 1992 je Zveza Slovencev v Braziliji organizirala praznovanje svoje prve obletnice in samostojnosti Slovenije. Družabna prireditev je potekala s kosilom in krajšim kulturnim programom (pevski zbor). Zbralo se je več kot 125 slovenskih izseljencev v Braziliji in njihovih potomcev, ki so prišli z vseh koncev Brazilije. Prizadevanja so bila usmerjena v izdajo portugalsko-slovenskega slovarja in v organizacijo tečaja slovenskega jezika.¹⁴⁸

Velik dosežek tajnika Zveze Slovencev v Braziliji Andreja Kranjca je bil nastanek in izdaja tako slovensko-portugalskega kot tudi portugalsko-slovenskega slovarja. Pobude za izdajo portugalsko-slovenskega slovarja so se začele že oktobra 1992. Kot kaže, se je DZS zanimala za izdajo portugalsko-slovenskega

¹⁴³ Brasilia Embassy, pridobljeno 27. 4. 2022, <http://www.brasilia.embassy.si/index.php?id=4169>; *E-slovenia*, pridobljeno 27. 4. 2022, <https://eslovenia.org.br/historico/>; *Združenje SIM*, pridobljeno 11. 5. 2022, https://www.zdruzenje-sim.si/seznam_druzev/33/200811111302864/; *Slovinci*, pridobljeno 3. 6. 2022, <https://slovinci.si/drzave/brazilija/>.

¹⁴⁴ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Faks Andreja Kranjca za Združenje Slovencev v Braziliji Janezu Roglju izvršnemu sekretarju SIM, São Paulo, 28. 7. 1992,.

¹⁴⁵ Ivan Cimerman, »Slovinci v Braziliji za novo Slovenijo«, *Rodna gruda*, 7, 39, 1992, 40–41.

¹⁴⁶ Cimerman, *Slovinci v Braziliji ...*, 40–41.

¹⁴⁷ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Faks predsednika Zveze Slovencev v Braziliji Vladimirja Ovce Ivanu Cimermanu uredniku *Rodne grude*, São Paulo, 24. 3. 1993, *Delovanje zveze Slovencev v Braziliji*.

¹⁴⁸ Andrej Kranjc, »Zveza Slovencev proslavila prvo obletnico«, *Rodna gruda*, 8–9, 39, 1992, 39; AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Faks Andreja Kranjca za Združenje Slovencev v Braziliji Janezu Roglju izvršnemu sekretarju SIM, São Paulo, 28. 7. 1992.

slovarja, ki naj bi izšel skupaj s švedskim in poljskim slovarjem. Oktobra je bil slovar že končan.¹⁴⁹

V letu 1993 so maja praznovali drugo obletnico ustanovitve. Pridobili so kar nekaj novih članov ter priredili nekaj družabnih srečanj.¹⁵⁰

Prizadevali pa so si tudi za gospodarsko povezovanje s Slovenijo in tako je bila na pobudo *Zveze Slovencev v Braziliji* ustanovljena brazilsko-slovenska trgovska zbornica.¹⁵¹ Slovenci v Braziliji so po osamosvojitvi Slovenije ustanovili tudi *Slovenia Trade*. To je bilo nekakšno združenje slovenskih podjetnikov v Braziliji in je bilo namenjeno tudi pospeševanju poslovnih stikov s Slovenijo. *Slovenia Trade* naj bi delovala kot gospodarska organizacija.¹⁵² Nato je bila z namenom pospeševanja gospodarskega sodelovanja in trgovine med Slovenijo in Brazilijo 24. marca 2015 ustanovljena *Gospodarska zbornica Slovenija Brazilija – SLOBRAZ*. Nastala je v São Paulu kot neodvisna neprofitna organizacija. Pobudnik ustanovitve je bil Trgovinski urad Veleposlaništva Republike Slovenije v Braziliji.¹⁵³ Štefan Bogdan Barenboin Šalej, slovenski izseljenec v Braziliji, je vodja projekta *Slovenska poslovna globalna povezava (Slovenian global business network)*, ki sodeluje s slovensko brazilsko gospodarsko zbornico *SLOBRAZ*. Platforma *Sloglobal* je namenjena spodbujanju poslovnega sodelovanja med Slovenci po svetu. Poleg Bogdana Šaleja je bil soustanovitelj še dr. Peter Kraljič in (bivši) slovenski ambasador Aljaž Gosnar.¹⁵⁴ Leta 2022 je predsednik *Zveze Slovencev Braziliji* Martin Črnugelj.¹⁵⁵

¹⁴⁹ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Faks Janeza Roglja, tajnika SIM na Ministrstvo za kulturo, Ljubljana, 20. 10. 1992, in Faks Janeza Roglja predsednika SIM Andreju Kranjcu, Ljubljana, 21. 10. 1992, in Faks Andreja Kranjca Janezu Roglju predsedniku SIM, SãoPaulo, 9. 10. 1992, in Faks Andreja Kranjca Vladimirju Ovcu, São Paulo, 14. 10. 1992.

¹⁵⁰ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Faks predsednika *Zveze Slovencev v Braziliji* Vladimirja Ovce Ivanu Cimermanu uredniku *Rodne grude*, São Paulo, 24. 3. 1993, *Delovanje zveze Slovencev v Braziliji*

¹⁵¹ AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Faks Andreja Kranjca za Združenje Slovencev v Braziliji Janezu Roglju izvršnemu sekretarju SIM, São Paulo, 28. 7. 1992.

¹⁵² AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM), t. e. 135: Faks Andreja Kranjca za Združenje Slovencev v Braziliji, São Paulo, 28. 7. 1992, Janezu Roglju izvršnemu sekretarju SIM.

¹⁵³ *SLOBRAZ*, pridobljeno 16. 5. 2022, <https://slobraz.com.br/>.

¹⁵⁴ *Slovenian global business network*, pridobljeno 3. 8. 2022, <https://sloglobal.net/slo-global/about-us/>.

¹⁵⁵ *Združenje SIM, seznam društev*, pridobljeno 3. 6. 2022, https://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/33/200811111302864/, <https://eslovenosnobil.wordpress.com/>.

SEZNAM VIROV IN LITERATURE

Arhivski viri

Arhiv Republike Slovenije, AS 1996, Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU.

Arhiv Republike Slovenije, AS 1241, Slovenska izseljenska matica (SIM).

Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 553, Zapuščine duhovnikov in drugih: Ludvik Ceglar.

Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332, Zapuščine škofov: Gregorij Rožman 1896–2007.

Literatura – članki

Jože Bajec, Razvoj slovenskega izseljenskega časnikarstva v Evropi, Južni Ameriki in Kanadi, *Slovenski izseljenski koledar*, leto 16 (1969), str. 321.

Jože Bajec, Slovensko društveno življenje v Braziliji do druge svetovne vojne, *Slovenski izseljenski koledar*, leto 16 (1969), str. 221–226.

Ivan Cimerman, »Slovenci v Braziliji za novo Slovenijo«, *Rodna gruda*, 7, 39, julij 1992, str. 40–41.

Franjo Cotič, Slovenski izseljenci v Brasilu, zlasti v mestu São Paulo, *Duhovno življenje*, l. 9. 1938, 6, 129, str. 22–23.

Jure Gašparič, Uvedba diktature kralja Aleksandra, *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik 46, št. 1, 2006, str. 241–254.

Janez Hladnik, »Pismo iz Južne zemlje«, *Slovenec*, 13. 10. 1937, letnik 65, številka 235a, str. 3.

I. L. C., Iz življenja brazilskih Slovencev, *Zbornik Svobodne Slovenije*, letnik 14 (1962), str. 211.

Rudolf Klinec, Cotič, Franc (1904–?), *Primorski slovenski biografski leksikon*, 3. snopič (Gorica, 1976), str. 201.

Andrej Kranjc, »Zveza Slovencev proslavila prvo obletnico«, *Rodna gruda*, 8–9, 39, avgust–september 1992, str. 39;

Cveto A. Kristan, Kulturno-prosvetno življenje južnoameriških Slovencev (od 1. julija 1957 do 30. junija 1958), *Slovenski izseljenski koledar*, leto 6 (1959), str. 223.

Alojzij Kuhar, Naše izseljensko vprašanje, V: *Spominski zbornik Slovenije* (Ljubljana, 1939), str. 529.

João Miklos, »Os 20 anos da SAYUG«, *Jornal do Imigrante*, junij 1979, letnik 2, št. 15, str. 8.

João Miklos, »Iugoslavos e Brasileiros recebem distinções da revista 'Matica'«, *Jornal do Imigrante*, letnik 4, št. 42, september 1981, str. 4.

Irene Mislej, Kulturna zgodovina Slovencev v Južni Ameriki, V: *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*, ur. Irene Mislej (Ljubljana, 1995), str. 16–17.

Irene Mislej, Odmevi iz drugih dežel južne Amerike, V: *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*, ur. Irene Mislej (Ljubljana, 1995), str. 126.

Bogdan Pogačnik, »Brazilsko mesto Campinas postavilo spomenik Titu«, *Delo*, 11. 6. 1982, 24, 134, str. 14.

Andrej Rahten, *Izidor Cankar, diplomat dveh Jugoslavij/A Diplomat of two Yugoslavias* (Mnegeš-Ljubljana, 2009).

S. P. B., Brazilija, dobra zemlja ... Ob stoletnici prihoda prvih Slovencev v Brazilijo, *Zbornik Svobodne Slovenije*, (1960), letnik 12, str. 193–198.

Bogdan Šalej, Srečanje s Slovenci v São Paulu, *Rodna gruda*, letnik 19, št. 1 (januar 1972), str. 34

Miha Zobec, Prva Jugoslavija in »njena« diaspora v Braziliji: od angažmaja izseljenskih aktivistov do pozabe skupnosti, *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik 61, št. 2 (2021), str. 105–115.

Ciril Zupanc, Nekaj podatkov o naših izseljencih v Braziliji, *Slovenski izseljenski koledar* (1971), leto 18, str. 170–176.

»Knjiga o Jugoslaviji«, *Rodna gruda* (november 1973) letnik 20, št. 11, str. 7

»Brazilija« »Razstava izseljencev-slikarjev«, *Rodna Gruda* (junij 1979), letnik 26, št. 6, str. 35.

»Brazilija«, *Rodna gruda* (maj 1980), letnik 28, št. 5, str. 31.

»Prvi in največji nebotičnik v Južni Ameriki je zgradil slovenski inženjer g. Kadunc«, *Slovenec*, 23. 12. 1934, letnik 62, številka 291a, str. 10.

»Delo naših državljanov v Braziliji«, *Slovenec*, 6. 7. 1940, letnik 68, številka 152a, str. 8.

Literatura – monografije

Ur. Darko Friš, *Korespondenca Kazimirja Zakrajška, O. F. M. (1907–1928)*, (Ljubljana, 1993)

Ur. Darko Friš, *Korespondenca Kazimirja Zakrajška, O. F. M. (1928–1958)*, (Ljubljana, 1995).

Jeffrey Lesser, *Immigration, Ethnicity, and National Identity in Brazil, 1808 to the Present* (Cambridge, 2013), str. 136–138.

Nikica Talan, *Hrvatska/Brazil* (Zagreb, 1998), str. 98–100.

Internetni viri

Gortan, Vladimir, *Hrvatska enciklopedija* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021), pridobljeno 24. 4. 2022, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22788>.

Brasilia Embassy, pridobljeno 27. 4. 2022, <http://www.brasilia.embassy.si/index.php?id=4169>

E-slovenia, pridobljeno 27. 4. 2022, <https://eslovenia.org.br/historico/>

Združenje SIM, pridobljeno 11. 5. 2022, https://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/33/2008111111302864/

Slovenci, pridobljeno 3. 6. 2022, <https://slovenci.si/drzave/brazilija/>.

SLOBRAZ, pridobljeno 16. 5. 2022, <https://slobraz.com.br/>.

Slovenian global business network, pridobljeno 3. 8. 2022, <https://sloglobal.net/slo-global/about-us/>.

Združenje SIM, seznam društev, pridobljeno 3. 6. 2022, https://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/33/200811111302864/, <https://eslovenosnobrasil.wordpress.com/>.

Janez Rogelj, Ljubljčan – Inž. Anton Kadunc je izdelal načrte za prvi nebotičnik in glavno bolnišnico v Sao Paulu, pridobljeno 5. 8. 2022, <https://kovcek.rogelj.net/2017/09/30/ljubljancan-inz-anton-kadunc-je-izdelal-nacrte-za-prvi-neboticnik-in-glavno-bolnisnico-v-sao-paulu/>

Preračun, pridobljeno 5. 8. 2022, <https://www.usinflationcalculator.com/>.

ORGANISATION OF SLOVENE EMIGRANTS IN BRAZIL IN CULTURAL AND NATIONAL BENEFICIAL ASSOCIATIONS

Summary

In this article the author discusses the organisation of Slovenian emigrants in Brazil in cultural and national beneficial associations in all periods of the community's formation, i.e., before the First World War, during both World Wars, after the Second World War and after Slovenia's independence. Slovenians continued to emigrate to Brazil mainly from the western edge of the Slovenian ethnic territory also after the Second World War.

Initially, Slovenian emigrants were members of emigrants' organisations from the countries of origin – the Habsburg Monarchy, the Kingdom of Yugoslavia and the Republic of Yugoslavia. In the period between both wars, special Slovene societies appeared alongside the Yugoslav ones. After the independence of Slovenia in 1991, the associations that had existed until then were dissolved according to the ethnic principle. The societies were both cultural and fraternal beneficial organisations.

In the period before the First World War, Slovenian immigrants were members of Austrian and also south Slavic societies. In the period between the two wars, the Slovenian society *ORNUS (Ovekovčiti rojstvo novega udruženja Slovanov = Perpetuate the birth of a new association of Slavs)* was founded. Later, it was renamed *Slovensko kulturno društvo naš dom = The Slovenian cultural society Naš Dom*. Finally, the Portuguese version of the name *Sociedade slovena de cultura Nosso Lar* prevailed and, from September 1948, the *Sociedade beneficente e recreativa Beritoga*. Most of the members were coastal Slovenians who immigrated to Brazil in the period between the two world wars. Their main goal was the incorporation of Primorska into Slovenia/Yugoslavia. The association operated under different names until the end of the 1970s. Another society in the period between the two wars in which Slovenians participated was the *Slovenian Educational Society of Primorje*, which was later renamed the *Yugoslav Cultural Society of Primorje*. This part of the Slovenian immigrant community was pro-Yugoslav. Later, they also participated in the *Jugoslovensko potporno udruženje = Yugoslav fraternal benefit Association* and *The 2nd Yugoslav fraternal benefit Association*.

After the Second World War, the Slovenian interwar community and the postwar emigre community did not get too close because they had different views on socialist Yugoslavia. The members of the Slovenian community in Brazil, which emigrated there after the

Second World War, were also not united. On one side, there were political refugees and on the other, there were emigrants who were just looking for better business opportunities. The latter also connected with the Yugoslav community and representatives of the SFRY in Brazil, as well as in their homeland SFRJ.

They were active within the framework of the SAIUG association (*Sociedad amigos da Yugoslavia, i.e., the Society of Friends of Yugoslavia*). Both societies cooperated with the Socialist Republic of Slovenia, especially through the Slovenska izseljenska matica = Slovenian Emigrants' Association. SAIUG also helped erect a statue of Josip Broz Tito in the city of Campinas in 1982. Both societies participated in Brazilian events where they represented Slovenians among other immigrant communities.

After the independence of Slovenia, Slovenian emigrants in Brazil organized themselves into an independent separate *Zveza Slovencev v Braziliji = The Union of Slovenians in Brazil* (Portuguese. *União dos Eslovenos do Brasil*).

ORGANISATION DER SLOWENISCHEN EMIGRANTEN IN BRASILIEN IN KULTURELLEN UND NATIONALEN FÖRDERVEREINEN

Zusammenfassung

In diesem Artikel befasst sich die Autorin mit der Organisation der slowenischen Emigranten in Brasilien in kulturellen und nationalen Fördervereinen in allen Perioden der Entstehung der Gemeinschaft, d.h. vor dem Ersten Weltkrieg, inzwischen beider Weltkriege, nach dem Zweiten Weltkrieg und nach der Unabhängigkeit Sloweniens. Auch nach dem Zweiten Weltkrieg wanderten Sloweninnen und Slowenen vor allem aus dem westlichen Teil des slowenischen Siedlungsgebiets nach Brasilien aus.

Zunächst waren die slowenischen Emigranten Mitglieder von Emigrantenorganisationen aus den Herkunftsländern – der Habsburgermonarchie, dem Königreich Jugoslawien und der Republik Jugoslawien. In der Zeit zwischen den beiden Kriegen wurden neben den jugoslawischen Vereinen auch spezielle slowenische Vereine gegründet. Nach der Zerfall Jugoslawiens im Jahr 1991 wurden die bis dahin bestehenden Vereine nach dem ethnischen Prinzip aufgelöst. Bei den Vereinen handelte es sich sowohl um kulturelle als auch um brüderliche Hilfsorganisationen.

In der Zeit vor dem Ersten Weltkrieg waren die slowenischen Immigranten Mitglieder der österreichischen und auch der südslawischen Vereine. In der Zwischenkriegszeit wurde der slowenische Verein ORNUS (Ovekovčiti rojstvo novega udruženja Slovanov = Verewigung der Geburt einer neuen Vereinigung der Slawen) gegründet. Später wurde er in Slovensko kulturno društvo naš dom = Die slowenische Kulturgesellschaft Naš Dom umbenannt. Schließlich setzte sich die portugiesische Version des Namens Sociedade slovena de cultura Nosso Lar durch und ab September 1948 die Sociedade beneficente e recreativa Beritoga. Die meisten Mitglieder waren slowenische Küstenbewohner, die in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen nach Brasilien ausgewandert waren. Ihr Hauptziel war die Eingliederung von Primorska in Slowenien/Jugoslawien. Der Verein war unter verschiedenen Namen bis Ende der 1970er Jahre tätig. Ein weiterer Verein in der Zwischenkriegszeit, an dem sich Slowenen beteiligten, war der Slowenische Bildungsverein von Primorje, der später in Jugoslawischer Kulturverein von Primorje umbenannt wurde. Dieser Teil der slowenischen Einwanderergemeinschaft war pro-jugoslawisch eingestellt. Später beteiligten sie sich auch an der Jugoslovensko potporno udruženje = Jugoslawische brüderliche Hilfsvereinigung und der 2. jugoslawischen brüderlichen Hilfsvereinigung.

Nach dem Zweiten Weltkrieg kamen sich die slowenische Gemeinschaft der Zwischenkriegszeit und die Gemeinschaft der Nachkriegsemigranten nicht allzu nahe, da sie unterschiedliche Ansichten über das sozialistische Jugoslawien hatten. Auch die Mitglieder der slowenischen Gemeinschaft in Brasilien, die nach dem Zweiten Weltkrieg dorthin ausgewandert waren, waren sich nicht einig. Auf der einen Seite gab es politische Flüchtlinge und auf der anderen Seite Emigranten, die auf der Suche nach besseren Geschäftsmöglichkeiten waren. Letztere knüpften auch Kontakte zur jugoslawischen Gemeinschaft und zu Vertretern der SFRJ in Brasilien sowie in ihrem Heimatland SFRJ.

Sie waren im Rahmen des Vereins SAIUG (Sociedad amigos da Yugoslavia, d. h. Gesellschaft der Freunde Jugoslawiens) aktiv. Beide Vereine arbeiteten mit der Sozialistischen Republik Slowenien zusammen, insbesondere über die Slovenska izseljenska matica (Vereinigung der slowenischen Emigranten). SAIUG half auch bei der Errichtung einer Statue von Josip Broz Tito in der Stadt Campinas im Jahr 1982. Beide Vereine nahmen an brasilianischen Veranstaltungen teil, bei denen sie die Slowenen unter anderen Einwanderergemeinschaften vertraten.

Nach der Unabhängigkeit Sloweniens organisierten sich die slowenischen Emigranten in Brasilien in einer eigenständigen Zveza Slovencev v Braziliji = Vereinigung der Slowenen in Brasilien (portugiesisch: União dos Eslovenos do Brasil).